

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра східної філології

Кваліфікаційна робота з філології на тему:

**АРАБСЬКА РЕЛІГІЙНА ФРАЗЕОЛОГІЯ: СТРУКТУРНИЙ ТА
ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ**

Студентки групи МПар 54-20
факультету сходознавства
денної форми навчання
з освітньо-професійної програми
Галузевий переклад: арабська мова,
англійська мова
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.060 Східні мови та
Літератури (переклад включно),
Перша - арабська
Маключенко Анастасії Петрівни

Науковий керівник:

д. філол. н., проф. Рибалкін В. С.

Допущена до захисту

«___» _____ 2021 року

Завідувач кафедри

_____
(підпис) Валігура О. В.
(ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2021

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ	9
1.1 Фразеологія, як об'єкт вивчення у мовознавстві.....	9
1.2 Поняття фразеологічної одиниці у сучасному мовознавстві	13
1.3 Фразеологічна одиниця і слово	15
1.4 Місце фразеології в арабській лексикології і лексикографії.....	18
1.5 Фразеологія та арабська наука красномовство.....	19
1.6 Типологія фразеологізмів та їх структурно-граматичні особливості.....	22
1.7 Класифікація релігійних фразеологізмів арабської мови	23
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АРАБСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ.....	36
2.1 Методика дослідження арабської релігійної фразеології.....	36
2.2 Паремійні одиниці у Корані. Структурно-семантичні особливості коранічних паремій.....	39
2.3 Вплив коранічних афоризмів на формування паремійного фонду арабської мови.....	43
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3 ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ АРАБСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ	51
3.1 Проблеми перекладу арабської релігійної фразеології.....	51
3.2 Способи перекладу релігійної фразеології.....	57

Висновки до Розділу 3.....	71
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	74

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ФО – фразеологічна одиниця

ДФО – дієслівна фразеологічна одиниця

араб. – арабська

дієсл. – дієслово

дод. – додаток

займ. – займенник

імен. – іменник

перекл. – переклад

прийм. – прийменик

укр. – українська

ВСТУП

Фразеологія кожної мови – скарбниця народу, здобуток мудрості та культури, який містить доволі щедру інформацію про його історію, звичаї, традиції та надбання. Фразеологізми – дорогоцінні діаманти в суцвітті тої чи іншої мови. З давніх-давен народ з покоління в покоління передавав ці чудові перлини народної мудрості. Фразеологізми – унікальне явище мови, оскільки є джерелом інформації про духовне та матеріальне життя народу. Такі номінативні одиниці створюють культурно-національну картину світу, в якій віддзеркалюються характер, поведінка людей та їхнє ставлення до світу. Фразеологія – це скарби мови й народного досвіду.

Фразеологізми становлять вадливий пласт будь-якої мови, функціонуючи як і у письмовому так і усному варіанті збагачуючи її та наповнюючи виразним та яскравим змістом. Аналізуючи та досліджуючи ФО надає можливість дізнатись більше про нематеріальну спадщину народу, його мовний код та роль мови у житті нації, а також роль мови як форми самовираження культури та засобу її формування. Саме мова визначає етнічну належність носіїв культури, що є важливим чинником національного розвитку, а ФО відображають етнокультурні та психологічні уявлення та переживання.

Арабська мова має багату фразеологію, яка є продуктом багатовікової мовної творчості народу та пишається глибокою мудрістю. Мусульмани вірять, що Священний Коран – бездоганний.

Коран – це високоповажне Священне Письмо мусульман, багато віруючих знають його на пам'ять. Він здійснював та продовжує здійснювати значний вплив як і на арабську мову так і життя правовірних. Релігійні ФО це звичайне явище у сучасній пресі та художній літературі. Саме коранічна фразеологія залишила слід на сучасній арабській мові, багато релігійних ФО входять до складу повсякденної мови та є трансформацією ФО із Священного Письма. Не варто залишати без уваги факт, що багато ФО пережили століття, але все ще функціонують в арабській мові.

Саме фразеологічні одиниці (далі ФО) дають нам змогу дізнатись більше та дослідити історії певної країни. ФО – це дзеркало, яке відображає здобутки нації впродовж тисячоліть. Водночас це цікавий матеріал для дослідження цього розділу мовознавства, який привертає увагу багатьох дослідників. Останніми десятиріччями фразеологія привертає до себе увагу різних міждисциплінарних сфер: мовознавців, істориків, літературознавців. І не дарма саме фразеологія вважається найважливішим джерелом минулого народу та його словесних естетичних цінностей.

Спроби дослідження арабської релігійної фразеології було здійснено на матеріалі різних мов. Низка відомих науковців присвятила себе вивченню цього питання В. Д. Ушаков (1996), В. Л. Архангельський (1968), І. Ю. Крачковський (1998). В арабському світі дослідженням ФО релігійної тематики займався видатний професор К Х. Нофал (2012), кандидат філологічних наук А. Браші (2005), вчений М. Ібн Манзур (1955), лінгвісти А. Аль-Хафіз (2004) та П. Емері (1991).

На даний момент найбільша праця присвячена арабській релігійній фразеології в арабській мові є робота В. Д. Ушакова, який присвятив своє життя вивченню та дослідженню цієї теми, він створив власну класифікацію та типологію коранічних фразеологічних одиниць (далі – КФО).

Актуальність дослідження зумовлена тенденцією сучасної лінгвістики дослідження цієї теми. Питання арабських релігійних фразеологізмів не повністю вивчені на просторах української арабістики. Специфіка мовних коранічних фразеологічних одиниць завжди викликала та буде викликати інтерес у науковців. На сьогоднішній день Україна та Близьких Схід плідно розвивають міжнародні відносини і саме тому вивчення цієї теми є важливим аспектом для дослідження для процвітання взаєморозуміння та плідної співпраці між країнами.

До того ж, у арабському мовознавстві ще не було здійснено повного аналізу та систематизації фразеологізмів релігійної тематики.

Мета нашої роботи полягає у дослідженні арабської релігійної фразеології у структурному та перекладацькому аспекті.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- Розглянути теоретичні аспекти дослідження фразеології, як науки.

- Створити власну класифікацію арабської релігійної фразеології.
- Дослідити структурно-семантичні та функціональні особливості релігійної фразеології.
- Дослідити перекладацькі аспекти.

Об'єктом дослідження є арабська релігійна фразеологія.

Предметом дослідження виступає структурно-семантичні та функціональні особливості арабської релігійної фразеології.

Матеріалом кваліфікаційної роботи виступають ФО релігійної фразеології, дібрані методом суцільної вибірки із арабсько-російських, російсько-арабських словників та арабського фразеологічного словника.

Методика дослідження має комплексний характер. *Метод суцільної вибірки* використовувався для добору релігійної фразеології з двомовних словників; *метод порівняльного аналізу* використовувався для визначення українського еквіваленту ФО сучасної арабської мови; *структурний аналіз*, метою якого є пізнання мови, як цілісної функціональної структури, елементи якої співвіднесенні й пов'язані строгою системою зав'язків і відношень.

Наукова новизна полягає у тому, що у роботі:

- представлений історичний огляд формування фразеології, як науки;
- вперше на просторах української арабістики створена класифікація арабської релігійної фразеології;
- арабська релігійна фразеологія вперше стала об'єктом дослідження;

Практичне завдання полягає у тому, що результати та класифікація арабської релігійної фразеології можуть бути використанні у розробленні навчальних посібників, проведення семінарів та практичних занять з дисциплін “Теорії перекладу”, “Лексикології”, “Теорія та практика перекладу з арабської мови” та при написанні наукових робіт.

Апробацію результатів кваліфікаційної роботи здійснено на Міжнародній науково-практичній конференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови” (Київ, 13-14 травня 2021 р.). Тема доповіді: “Типологія коранічних фразеологізмів”. Тези

опубліковано у збірнику матеріалів конференції (с. 128-129). Основні теоретичні положення висвітлено в 1 тезах доповіді (0,15 др. арк.) на зазначеній вище конференції.

Структура кваліфікаційної роботи відповідає змісту дослідницьких завдань. Робота складається зі списку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до них, загального висновку, переліку використаних джерел. Загальний обсяг роботи

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Найбільш поширеними і необхідними елементами кожної мови, на думку вчених, вважаються фразеологізми. Фразеологізми вважаються невичерпними скарбами метафоричного, експресивного та унікального слово яким володіє кожна мова. Саме вони є джерелом унікальності та надають силу філософській думці. Без них не обходиться жоден мовний стиль.

Проте, перш ніж звертатись до структури ти перекладацького аспектів, варто звернути увагу на визначення поняття “Фразеологія”.

1.1 Фразеологія, як об’єкт вивчення у мовознавстві

На сьогоднішній день фразеологія, як наука привертає увагу лінгвістів та складає невід’ємну частину кожної мови. Фразеологія – це засіб мови та літератури. Фразеологізм – це не лише стійке словосполучення та мовний засіб, а й історично-культурна спадщина народу, її ідентичність, оригінальність та надбання. Велику цінність для нації становлять також прислів’я та приказки, які також належать до фразеологізмів (Шанский, 1985, с.12). Неможливо вивчити іноземну мову не знаючи менталітету, традицій та способу життя, а саме вагомий вплив надає національна ментальність і ці всі фактори формують ментальність, а ментальність у свою чергу відображається у мовознавстві, як фразеологічні одиниці (далі – ФО), які є одними із найголовнішими складниками мовної картини світу. Кожна розвинена мова має в своєму складі значну кількість стійких словосполук – фразеологізмів, що вживаються носіями мови завжди у звичайному усталеному оформленні. Саме вони найвиразніше передають дух і нев’янучу красу мови, яку витворив народ упродовж віків для потреб спілкування в усній та писемній формах. Оскільки мова, як і кожне суспільне явище, розвивається, разом із нею в постійному русі перебуває і її фразеологічний фонд.

Фразеологія національної мови збагачується та вдосконалюється, убираючи в себе скарби з приказок та прислів'їв, афоризмів та анекдотів, дотепів і каламбурів, сентенцій і парадоксів, літературних цитат і ремінісценцій, професіоналізмів, мовних штампів і кліше – з усього, що впродовж багатьох років плекає та зберігає у своїй пам'яті носій мови – народ.

Протягом багатьох століть фразеологізми займають вагоме місце у мовознавстві. Ця багатогранна та цікава наука цікавила та продовжує цікавити лінгвістів і саме тому вона стрімко розвивається, але є багато аспектів які потребують уваги та дослідження. Помітний внесок у розвиток фразеологічної теорії зробили А. В. Кунін (1972), А. Джурджані (1948), В. В. Виноградов (1977), В. Д. Ушаков (1996), В. Н. Теля (1996), В. П. Жуков (1986), Л. І. Ройзенсон (1965), Л. І. Чернишова (1977), М. М. Шанський (1996), О. М. Бабкін (1970), О. С. Ахманова (2004), О. А. Архангельський (1964).

Процес становлення фразеології, як самостійної лінгвістичної дисципліни, ще більше загострив розбіжності між фразеологами щодо трактування багатьох питань. Ї дотепер лунають дискусійні голоси навколо об'єкта вивчення, визначення обсягу, розуміння її в широкому і вузькому сенсі.

Ось для прикладу розглянемо найпопулярніше визначення фразеології визначається мовознавцями, що фразеологія це розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови фразеологічні сполучення, крилаті вислови, ідіоми і т.д. (Алефіренко, 1987, с.25). Переважна більшість мовознавців дотримуються визначення терміну фразеологія – це сукупність фразеологізмів певної мови, розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови. На думку кандидата філологічних наук, професора Л. Г. Савченко (2013): “Фразеологія - це відбиток картин, у яких містяться фрагменти культури, історії, етнографії, психології, світогляду, релігії, менталітету, відтворюється національний характер народу, це своєрідний зразок ретельного та пильного кодування його духовної культури” (с. 600). Нам дуже імponує це визначення оскільки саме фразеологія – це своєрідне кодування нації та її незліченне багатство, яке передається з покоління в покоління. Фразеологізми кожного народу виражає його ментальність і спосіб мислення, вони є

неповторними та відображають лінгвістичні фактори, а саме специфічною лексико-семантичною та граматичною системою мов, а також екстралінгвальні фактори, які тісно пов'язані з життям конкретних націй культури, традицій та звичаїв. Наприклад у вітчизняних словниках ми знайшли значення терміну фразеологія що це розділ мовознавства, що вивчає усталені звороти мови, фразеологізми. Англomовні словники такі як “Оксфордський словник” характеризує фразеологію, як вибір слів і формулювань. “Кембриджський словник” визначає фразеологію, як спосіб використання мови у виборі слів та виразів. Як лінгвістичний термін фразеологія використовується для вираження спеціального розділу лінгвістики, яка вивчає “стійкі словосполучення” так звані *фразеологічними одиницями* (Баллі, 2001, с. 102). ФО – це об'єкт вивчення фразеології.

До тепер вчені усього світу сперечаються кому саме належить перше визначення терміну *фразеологія*. Європейські вчені пов'язували цей термін із швейцарським лінгвістом Ш. Баллі (2001) у свою чергу вітчизняні вчені пов'язували із В. В. Виноградовим (1977). Існують прихильники версії, що ще у кінці 20-х років тому про відокремлення фразеології, як окремої науки підняв радянський вчений Є. Д. Поліваном (1929). Вчені працюють та продовжують досліджувати цей розділ мовознавства хоча їх думки істотно різняться при визначенні цього терміну.

Фразеологія як наука відносно молода, питання про дослідження та вивчення цієї теми було поставлено у навчальній літературі 20-40 ХХ ст. у роботах Є. Д. Поліванова (1929), Л. Булаховського (1953). Філологи пов'язують становлення фразеології із такими видатними особистостями доктором філології, професором, мовознавцем О. О. Потебнею (1987), якщо ми говоримо про дослідження української фразеології саме Олександр Опанасович – предтеча української фразеології, швейцарським лінгвістом ХХ століття Шарлем Баллі тому що саме він вперше в історії мовознавства теоретично обґрунтував фразеологічне явище і заложив фундамент для подальшого вивчення цієї теми. Своє дослідження він опублікував у праці під назвою *Précis de stylistique* та *Traité de stylistique française* (1921). Фразеологія, як наука почала швидко розвиватись у 40-60 рр. ХХ століття цей період називається “класичним”. Класичний період фразеології поєднують із роботами

В. В. Виноградова, який висунув свою власну класифікацію фразеологізмів, але за основу він узяв класифікацію Ш. Баллі. У результаті він поділив фразеологічні одиниці на фразеологічні сполучення, фразеологічні єдності та фразеологічні зрощення. В. В. Виноградов запустив у мовознавство нове поняття “фразеологічно зв’язаного значення”. У своїх працях мовознавець це включив до списку фразеологізмів крилаті вислови та прислів’я тому що на його думку вони відрізняються від фразеологічних єдностей.

Лінгвісти того часу ділились на дві групи: прихильники “широкого” та “вузького” поняття. До прикладу В. Л. Ахангельський (1964), М. М. Шанський (1972) прихильники широкого поняття і вважали, що предметом фразеологіє є прислів’я, приказки та “крилаті вислови”.

Прихильники “вузького” поняття такі як О. М. Бабкін (1964), Н. М. Амосова (1963), В. П. Жуков (1986) вважали що предметом фразеології є усталені вирази, які не передають прямого значення і такі звороти є носіями лексичного значення тобто знака мовної системи.

Пізніше за розвиток фразеології взявся М. М. Шанський (1996), його праця базувалась на роботах В. В. Виноградова (1977). М. М. Шанський доповнив класифікацію додавши четвертий клас – фразеологічні вислови. Саме М. М. Шанський (1996) вважав фразеологію розділом мовознавства, який вивчає сталі вирази у готовому складі (с. 110).

З розвитком мовознавства класифікація Виноградова набирала популярності послідовниками його ідей стали О. А. Архаргельський (1964), Л. І. Чернишова (1968), Л. І. Ройзенсон (1965) вони заснували наукову школу далі дослідження цієї теми продовжували Р. Н. Попов (1967), А. І. Федоров (2001). Увага приділялась семантиці фразеологізмів та її номінативному аспекту В. Н. Телій (1996), зіставно-типологічному вивченню фразеологічного складу приділяли увагу вчені Ю. Ю. Аваліані (1972), Л. І. Ройзензон (1965), а також над розроблення словників працювали А. Бабкін (1964) та А. І. Молотков (1968).

Фразеологія, як наука досліджувалась не лише у російській мові. Є багато українських лінгвістів, як О. О. Потебня (1989), І. Я. Франко (1910) які зробили вагомий внесок у розвиток цієї науки.

На сьогоднішній день в Україні цей розділ мовознавства не залишається без уваги над ним працюють І. Л. Покровська (2007), І. Ю. Скрипник (2009), Н. Г. Шкуратяна (2000). Отже, фразеологія як наука вивчає стійкі словосполучення двох і більше слів, що створюють семантичну цілісність і в процесі мовлення сприймаються як готові словесні формули. Мовознавці вважають, що фразеологізми це знаки мовної культури. Серед мовознавців не існує єдиного визначення поняття фразеологія, як наука немає. Мовознавця поділяються на прихильників “вузького” та “широкого” значення. Об’єктом фразеології є сукупність фразеологічних одиниць. Фразеологія не стоїть на місці, кожного дня ця наука розвивається стрімкими темпами.

1.1 Поняття фразеологічної одиниці у сучасному мовознавстві

Зусилля багатьох фразеологів скеровані на те, щоб виробити чіткі критерії для відмежовування фразеологічних явищ від нефразеологічних, щоб серед багатьох стійких словесних комплексів визначити саме об’єкт фразеології. Найзручнішим найменуванням для позначення мовної одиниці яка є першоелементом фразеології використовується термін фразеологічна одиниця.

На сьогодні день існує велика кількість наукових праць по темі фразеологія, але серед мовознавців немає єдиної думки на визначення терміну фразеологічна одиниця.

Перший раз термін фразеологічна одиниця використав лінгвіст В. В. Виноградов (1977) . З плином часу цей термін зацікавив інших мовознавців Б. О. Ларіна (1961), О. М. Бабкін (1964), які надали йому значення та помістили його фразеологію.

Спираючись на думку одного із засновників фразеології, як науки фразеологічна одиниця має такі ознаки: 1) складається із декількох компонентів; 2) заборонено переставляти та додавати слова; 3) заборонена заміна слів.

Як вважав В. В. Виноградов (1977), що ФО – це семантично цілісна одиниця, яка має стійкість, еквівалентність (с. 26). На нашу думку саме завдяки В. В. Виноградовому ФО отримала обґрунтоване значення, як лексичні комплекси з особливою своєрідною своєрідністю. Як відомо В. В. Виноградов (1977) виділяв три типи ФО серед яких фразеологічні зрощення тобто ідіоми; фразеологічні єдності; фразеологічні сполучення. Він відокремив фразеологічні зрощення та фразеологічні єдності за ознакою мотивованості фразеологічної одиниці, а третя група це фразеологічні сполучення відокремлена за ознакою сполучуваності слова (с. 167).

До прикладу радянський лінгвіст-теоретик, доктор філологічних наук О. І. Смирницький (1956) розрізняє ФО та ідіоми та дає визначення, що ФО – це стилістично нейтральні звороти, які позбавлені метафоричності або втратили її. Ідіоми ґрунтуються на перенесенні значення тобто на метафорі, яка ясно усвідомлена мовцем та її характерною рисою вважається стилістичне забарвлення (с. 123)

Н. М. Амосова (1963) виділяє два типи ФО – фраземи та ідіоми. Фразема – це одиниця постійного контексту, в якій вказівний мінімум необхідний для актуалізації значення семантично реалізованого слова що є єдиним та не варійованим. Другий компонент виступає вказівним мінімумом для першого компоненту. На відміну від фразем ідіоми – одиниці постійного контексту, вказівний мінімум яких це семантично реалізований елемент представлений лексичним складом словосполучення, а також характеризуються цілісним значенням (с. 96).

До вище сказаного ми можемо додати, що такі дослідники як В. П. Жуков (1986), М. М. Шанський (1972), В. Н. Телія (1966) зараховують до складу фразеології стійкі сполучення, а Н. М. Амосова (1963), О. М. Бабкін (1979), О. І. Смирницький (1956) зараховують до складу фразеології лише певні групи. До прикладу академік В. В. Виноградов (1977) не зараховує до розряду фразеологізмів крилаті вислови, прислів'я та приказки тому що за своєю семантикою та синтаксичною структурою відрізняються від ФО.

Отже, під терміном ФО ми розуміємо окрему лексико-граматичну єдність двох чи більше нарізно оформлених компонентів мови, що характеризується закріпленістю у мові, усталеним компонентним складом та граматичними ознаками та відтворюють у мовленні у готовому вигляді. Беззаперечно існує факт, що у мовленні існує дуже велика кількість так званих стійких висловів, які можуть допускати різноманітні формальні і змістові модифікації, а також пристосовуються до прагматичних завдань мовців.

1.2 Фразеологічна одиниця і слово

Фразеологізми володіють статусом мовного знаку і тому постає важливість та необхідність висвітлити низку питань, які розкраюють суть явища. Фразеологічні одиниці відзначаються рядом ознак, що дозволяють вважати їх самостійними одиницями мови, відмінними від інших лінгвістичних одиниць – від слова, звичайного словосполучення, речення.

Як знаки фразеологізми не вважаються інтегрантами елементів нижчого порядку тобто мається на увазі що вони виникають з однорідних одиниць, однорядкових знаків – слів. Ми вирішили розглянути спільні та відмінні ознаки між словом та фразеологізмом.

Існує велика кількість наукових праць по темі фразеологія, але серед мовознавців немає єдиної думки на визначення терміну фразеологічна одиниця. Перший раз термін фразеологічна одиниця використав лінгвіст В. В. Виноградов. Наприклад, доктор філологічних наук А. В. Кунін (1974) дає своє значення стосовно ФО, а саме що це стійке поєднання лексем з повістю або частковим осмисленим значенням (с. 13).

Поняття “фразеологізм” і “слово” відносяться до актуальних питань фразеології так і лексикології. Фразеологічні одиниці і слова мають дуже багато спільного. Якщо ж на це питання поглянути з точки зору структурно-семантичного плату можна впевнено сказати, що саме фразеологічні одиниці це більш складніші утворення у порівнянні зі словом (Кунін, 1974, с. 74).

Зі спільних ознак ми можемо відзначити, що ФО та слово це двобічні одиниці мови, які мають однакову функціональну природу, а саме виступають у ролі членів речення. ФО так і слова слугують для позначення реальної дійсності, розвиваються у лексичному і фразеологічному складах.

Варто зазначити, що фразеологізмам і словам властива моносемія так і полісемія, фразеологічне і лексичне значення може бути як і простим так і складним. Найголовнішою спільною ознакою є семантична цілісність і глобальність значення.

Коли мова йде про цілісність фразеологізмів варто зазначити концепцію В. Л. Архангельського (1964) в основу цієї концепції він поклав поняття про постійні та змінні фразеологізми та залежність між ними. Науковець характеризує три види внутрішньої залежності між членами фразеологізму: *взаємну детермінацію, детермінацію, індетермінацію* (с. 45).

Взаємна детермінація – це явище коли одиниця певного рівня мовної структури передбачає існування другого члена.

Детермінація – це залежність у якій одиниця певного рівня мовної структури передбачає існування другого члена тобто другого члена того ж або суміжного рівня.

Індетермінація – залежність у якій обидва члени фразеологізму відносяться до одного певного рівня мовної структури та сполучаються, як логічнорівноправні, а також відтворюють традиційну комбінацію.

Відповідно до цієї концепції ми можемо зробити висновки, що вона ґрунтується на сукупності обмежень до свободи вибору у теоретично можливому еквіваленті фразеологізму. І саме тому ця концепція зазнала критики тому що ця концепція не завершена. Слушно цю концепцію критикує А. В. Кунін (1970) зазначаючи, що В. Л. Архангельський (1964) бере за основу теорію обмеження різноманітності, він оминув різні ступені стійкості і цим самим А. В. Кунін (1970) обґрунтував це наступним:

Стійкість вживання фразеологізмів тому що саме фразеологізми – це загальноновживаний зворот для певної групи мовців.

Стійкість значення:

Структурно-семантична стійкість ФО, яка базується на стійкості лексичного складу.

Синтаксична стійкість ФО – стабільний порядок слів, що допускає лише нормативні зміни залежних компонентів (с. 36).

Вище зазначенні пункти утворюють стійкість на фразеологічному рівні тобто вони взаємопов'язані між собою.

Підсумовуючи ми можемо впевнено сказати, що ФО та слово мають низку спільних рис у тім поряд із цими рисами є вагомі відмінності. Фразеологічні одиниці складаються із компонентів, яким властиві словозміни, а також вони можуть функціонувати поза фразеологічними зворотами. Головна відмінність, яка відрізняє фразеологічну одиницю і слово це те що вони належать до різних мовних рівнів – лексичного і фразеологічного. Слово належить до лексичного рівня, а фразеологізм до фразеологічного із можливим частковим або повним переосмисленням значення. Семантика фразеологічних одиниць не залежить від контексту у той час як семантика слова контекстуально зумовлена. Часто фразеологічні одиниці однозначні, а слова багатозначні. Фразеологічні одиниці володіють сильнішою емоційністю та експресивністю. Різниця між ФО та словом очевидна та саме тому А. В. Кунін (1964) висунув пропозицію ввести зміни у теорію еквівалентності ФО. Його зміни базуються на таких принципах:

- ФО і слово вважаються якісно різними утвореннями у семантичному та структурному відношенні;
- ФО і слово відносяться до різних мовних рівнів;
- ФО вважається сполученням слів, а саме окремо оформленими утвореннями з частковим або повним переосмисленням значення. У свою чергу слово утворюється за словотвірними моделями, які не притаманні ФО;

Отже, сучасна лінгвістика має два напрямки досліджень фразеологічних одиниць. Перший напрямок дослідження визначає фразеологізм одиницею мови, яка складається зі слів тобто словосполучення. Інший напрямок визначає що всі словосполучення є об'єктом фразеології.

1.3 Місце фразеології в арабській лексикології і лексикографії.

Коран – це взірць арабської літературної мови. Стиль Корану одночасно символічний та лаконічний, який то тепер впливає на художню літературу арабських країн. Роль священної книги мусульман важко переоцінити тому що є факт граматики арабської мови використовувалась для адекватного розуміння священних текстів. Багато визначних науковців навіть не наважується оспорювати факт важливості Корану у формуванні цивілізації. Видатний українських сходознавець, доктор філологічних наук, професор В. С. Рибалкін (1988) : “Кожен мусульманин добре знає, що оскільки Коран спослано єдиною “богообраною” мовою - арабською, перекладати його іншими мовами не тільки не слід (бо то кваліфікується як великий гріх!), але й неможливо. Тому неарабомовні мусульмани - перси, індуси, уйгури, узбеки, аварці та ін. вивчають Слово Аллаха переважно мовою оригіналу. Ця мова репрезентована не лише специфічним високим стилем (інакшою у Святому Письмі вона й не може бути), але й містить типові риси тексту, який у загальній теорії перекладу заздалегідь визначається як неперекладний і попри це, Святе Письмо мусульман активно перекладають, а за кількістю іншомовних перекладів Коран поступається лише Біблії. Сьогодні важко назвати мову, якою не існує інтерпретації (традиційний евфемізм для позначення перекладу) Святого Письма мусульман” (с. 1).

Також варто зазначити думку вітчизняного арабіста І. Ю. Крачковського (1988): “Ця книга відома своїми літературними досягненнями, а також впливом на велику кількість людей” (с. 3).

Арабські філологи, впершу чергу відзначають стилістичну особливість Корану і називають його “неповторним”. На думку відомого арабського вченого Абделькахіра Джурджані (1948) в основі унікальності Священного Письма лежить лексичний склад (с. 9)

Вагому роль у Корані відіграють фразеологічні одиниці тому що саме вони мають емоційно-експресивний вплив на читача, чітко і влучно донести думку. Фразеологізми передають культуру, звичаї та традиції певного народу. Коранічна фразеологія залишила свій слід на сучасній арабській мові не лише увійшовши у

фразеологічний склад, а й відігравши велику роль у подальшому створенні нових фразеологізмів. Велика кількість фразеологічних одиниць сучасної арабської мови має багато варіантів в основі яких лежить коранічні фразеологізми.

Оскільки у сучасній арабській науці про мову (фікх ал-луга) філології, як самостійної науки не існувало і тому фразеологія досліджувалась у інших розділах мовознавства риториці (ілім ал-балага) у науці красномовства, а також лексикології (ілім ал-луга) у науці про словниковий запас.

Лексикологія включаючи лексикографію вважалась одним із найважливішим розділом арабського мовознавства. У арабському світі ця наука досягла неймовірних успіхів, на що вказував англійський журналіст Дж. Хейвуд (1965, 34). У X-XI ст. палкий інтерес до лексикології та лексикографії пояснює вивчення Корану і поширення арабської мови. Варто зазначити, що середньовічні вчені записували у словники не тільки окремі слова, а й також наводили приклад використання слів у різних значеннях і якщо значення має декілька компонентів. Важливе місце займали коранічні вирази які складались з декількох компонентів (такаріб). У зв'язку з цим всі араби розуміли значення окремих слів, а також словосполучень із декількома одиницями. На сьогоднішній час ця лексико-граматична єдність двох чи більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення або речення, яка має цілісне значення, відтворюється в мовленні за традицією називається ФО та фіксувалась у ранніх працях арабського мовознавства.

Це дозволяє прийти до висновку, що в арабських лексикографічних працях фіксувались різні встановленні словосполучення. Також варто зазначити, що багата середньовічна лексикографічна література має велику цінність та включає в себе лексикографічний матеріал.

1.4 Фразеологія та арабська наука красномовство

Фразеологія, як розділ мовознавства розглядалась багатьма науковцями. Тому що цей напрямок у лінгвістиці з проблемами *фразеотворення* мовленнєвої діяльності у якій фразеологізми вважались окремою семантичною категорією.

Арабська наука красномовства славиться працями видатного вченого А. Джурджані (1948), який заклав основи науки красномовства. Саме він піднімав питання про співпадання лексичних значень та дотримання граматичних значень у процесі мовлення, а також побудови вираження думки, а саме *фразоутворенням*, що займало вагоме місце у арабській риторичі та стилістиці.

А. Джурджані (1948) визначав процедуру оформлення мовних елементів на лекско-семантичному та граматичному рівні у мовне вираження терміном “*назм*”, що у перекладі на українську мову означає “склад”. Саме у “складі” науковець бачив унікальність Преосвященного Корану, оскільки такий фонетичний порядок, лексичний склад та мовні засоби відрізняли Священне письмо від інших витворів арабської літератури (с. 126).

Також із цією теорією пов’язують мовну концепцію красномовства основа якої полягає у двох різних та взаємозв’язаних поняттях мови та слів. Він розмежовує мову та слова стверджуючи, що красномовство досягнуте у мові лише тоді коли воно притаманне мовцям та немає прямого відношення до системи мови та МО. Різниця полягає у тому що МО не пов’язані з думкою, воли відіграють роль лише допоміжного елементу під час формування вираження думки, але самостійно вони не мають вагомості важливості. У свою чергу мова відноситься до слів як матеріал і це пояснюється що термін “*слово*” поширюється як і на мовленнєву діяльність так і на мовленнєвий процес.

На думку А. Джурджані (1948) мова не має прямого відношення до науки красномовства (с. 125). Посилаючись на слова Джурджані (1948): “Якщо ми говоримо чіткість та ясність нам не потрібні значення окремих слів, від яких нам немає ніякої користі. Найголовнішою задачею є донесення думки” (с. 126). Цей факт пояснюється тим, що арабські вчені розмежовували *лафз* – звукову або графічну сторону слова і *каліматун* – слово, як поняття що включає звукову і смислову сторону.

Як стверджує А. Джурдажані (1948) думка виражається за допомогою і організацією слів у мовне вираження у якому чітко виражений намір та ціль мовця. Підкреслюючи різницю мови та слів лінгвіст стверджує, що слова це просто нічого більше, як сума

мовних одиниць, а мовне вираження має власне власне значення у якому мовні значення не відіграють ролі (с. 131).

Наведемо влучний приклад вдалого використання складу *назм* у першій сурі Корану “Аль-Фатіха”, який у своїй праці використовував А. Джурджані (1948). У цій сурі *назм* заключається у дотриманні граматичних значень, правил синксису та у виборі тих чи інших варіантів для побудови фраз.

1. В ім'я Аллаха Всемилоствого, Всемилосердного!
2. Хвала Аллахові – Господові світів,
3. Всемилоствому, Всемилосердному,
4. Володареві Судного Дня!
5. Тобі поклоняємося і Тебе благаємо про поміч!
6. Веди нас шляхом прямим –
7. шляхом тих, кого Ти облагодіяв, а не тих, хто прогнівив Тебе, і не тих хто блукає (Рибалкін, 2008, с.2).

Назм у цій сурі заключається у дотриманні граматичних значень, правил синтаксису та широким вибором побудови виразів, які базуються на граматичних постулатах. У цій сурі *назм* проявляється у зверненні до Аллаха Всемилоствого, Всемилосердного. У п'ятому аяті інвертований порядок слів що створює підсилення емоційної виразності мови у двох з'єднаних між собою реченнях. При цьому підкреслюючи, що граматичне оформлення *назм* не має прямого відношення до мовної сторони слова *лафз*. Варто зазначити що у цьому прикладі ми можемо побачити тісні групи, які є результатом назму, а саме “В ім'я Аллаха Всемилоствого, Всемилосердного”, перифраза “Хвала Аллахові – Господові світів” є атрибутивним словосполученням (Джурджані, 1948. с. 143).

У сурі “Аль-Фатіха” використані засоби такі як алоніми, алітерація та повтори саме вони надають тексту виразності.

Із вище сказаного, ми приходимо до висновків що теорія “назму” розроблена у рамках теорії арабської риторики, що порушує питання лексико-граматичної організації висловлювань, а також питання фразеології та її розуміння. Таким чином, ця теорія актуальна до тепер тому що вона співзвучна із сучасною фразеологією.

1.5 Типологія фразеологізмів та їх структурно-граматичні особливості

Коли ми чуємо термін фразеологізм у нас одразу виникає значення єдності форми і змісту і це не дарма тому що ця єдність не суперечить розмежованому аналізу семантики і синтаксичної структури ФО. З огляду семантики фразеологізмам властиве цілісне глобальне значення, вони мають аналітичний характер, але у результаті комунікації ці значення сприймаються як ціле поняття. З огляду граматичної структури важливо зазначити чітке розмежування (Закиров, 2020, с.16). Тому що серед них є одиниці, які співвідносні із словосполученням так із реченням. Розглянемо ФО, а саме фразеологізми, які мають:

1. повні еквіваленти;
2. часткові еквіваленти;
3. аналоги;
4. безеквівалентні ФО.

Повні фразеологізми – це ФО арабської (як і української мови), які мають схожі лексичні, семантичні та стилістичні ознаки. Повні еквіваленти із точки зору функціонально-стилістичної характеристики міжстильові. Явище повної еквівалентності для стилістично знижених фразеологізмів арабської мови не характерно. Наприклад: зустріти смерть - لقی حتفه, діти Адама - بنو آدم.

Часткові фразеологізми – це ФО, які повністю передають семантико-стилістичне забарвлення, але відрізняються структурно-граматичним складом. Часткові фразеологічні еквіваленти ФО поділяються на дві групи:

1. ФО, які співпадають по значенню, стилістиці та граматичній структурі, але дещо відрізняються лексичним складом.
2. ФО, які співпадають по значенню, але відрізняються числом у якому стоїть іменник.

Серед коранічних часткових фразеологізмів є Судний день - يوم القيامة, - يوم الدين.

Фразеологічними аналогами вважаються ФО, які збігаються семантично та стилістично, але відрізняються за граматичною структурою. Аналоги у кінцевому

результаті передають унікальні образи і поняття, які складають враження про національну своєрідність. Прикладом фразеологічних аналогів може слугувати *القلوب لدى الحناجر* у душі похоло, душа в п'яти втекла.

Безеквівалентні фразеологізми це ФО, які не мають відповідника у мові перекладу. Ці фразеологізми передають менталітет, культуру та життя певного народу. Найпоширеніші способи перекладу таких фразеологізмів – описовий переклад, калькування або лексичний переклад. Ці одиниці відображають психологію, спосіб мислення, особливості духовного та матеріального життя.

1.6 Класифікація релігійних фразеологізмів арабської мови

ФО арабської мови досліджувало багато мовознавців серед яких Дж. Хейвуд (1965), Р. Р. Закіров (2020), В. Д. Ушаков (1996), Алі Абделаті (2019). Найпопулярніша типологія арабських фразеологізмів передбачає їх поділ на засадах структурного та функціонально-змістового підходу. Автор цієї типології лінгвіст-арабіст, фразеолог, доктор філологічних наук, професор В. Д. Ушаков у своїй монографії “Фразеология Корана” (1996) він зазначив, що коранічні фразеологізми за типами поділяються на іменникові та дієслівні.

Іменникові ФО:

- ідафні – це найпопулярніша модель іменникових фразеологізмів а арабській мові. Фразеологізми цієї моделі утворені арабською граматичною конструкцією неузгодженого визначення. Ідафа ділиться на істинну та формальну. Як у істинній так і у формальній ідафі фразеологіями можуть бути переосмисленими і представляти собою значення того чи іншого поняття. Формальна ідафа – це ідафне словосполучення перший член якого виражений прикметником. Саме формальна ідафа надає фразеологізмам виразність та експресивність (Ушаков, 1996, 46).

- атрибутивні. Для тексту Корану притаманна велика кількість іменникових словосполучень із оціночними прикметниками до складу яких входять художні епітети. Саме такі словосполучення виконують важливу стилістичну функцію та різними способами характеризують та описують об'єкт. Автор зазначає що атрибутивних фразеологізмів у Корані не багато (Ушаков, 1996, 47).

веди нас шляхом прямим (1:6)

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

Нерозумні люди скажуть: “Що відвернуло їх від киблі, до якої поверталися вони?” Скажи: “Аллаху належить схід і захід, і веде Він до шляху прямого того, кого побажає!” (2:142)

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ مَا وَلَاهُمْ عَنِ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا
قُلِ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Люди були єдиною громадою. Аллах відіслав пророків вісниками та застерігачами і зіслав разом із ними Писання в істині для того, щоб вони розсудили поміж людьми те, про що вони сперечалися. Та не було суперечок, окрім як між тими, кому були даровані ясні знамення і які були несправедливі одне до одного. Тож Аллах повів прямим шляхом тих, які увірували, до істини, про яку ті сперечалися з дозволу Його. Аллах вказує прямий шлях тому, кому побажає! (2:213)

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَعْثًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

У прикладах троп метафоричного характеру в основі якого лежить порівняння конкретного з абстрактним шлях у значенні “віра”, “релігія”, копулятивні. Копулятивні словосполучення – це парні сполучення слів, які належать до одного граматичного ряду та утворюють синтаксичну єдність. Копулятивні ФО

зустрічаються у Корані та Д. В. Ушаков (1996) ділить їх на поєднання антонімів та поєднання синонімів (с.53).

Поєднання антонімів – це коли кожен компонент позначає конкретне поняття використовується для передачі узагальнених значень. У тексті Корну парне сполучення антонімів використовується для контрастності сюжетів, образів та опису так званий прийом “опозиції” або “антитези” такий прийом досліджували у арабській риторичі та стилістиці вчений Ібн Ал-Мутааз (861, Абу Хілал ал-Аскарі (1005), Ібн Рашик Ал- Кайравані (1000).

Скільки б вони не жертвували – багато чи мало, які б долини вони не минали – це все запишеться, щоб Аллах винагородив їх ще кращим, ніж вони зробили! (9:121)

і записано там і мале, і велике (54:53)

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

وَكُلٌّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَنْطَرٌ

Сполучення синонімів слугують для підсилення та підтвердження якостей об’єктів. Найбільш поширені парні сполучення синонімічних прикметників в основному це епітети Аллаха.

Та ми спрямували вашу громаду на середній шлях, щоб ви були свідками для людей, а Посланець щоб був свідком для вас. Попередню киблу ми зробили лише для того, щоб дізнатись, хто піде за Посланцем, а хто відвернеться від нього. Це було важкою справою, окрім як для тих, кого Аллах повів шляхом прямим. Аллах ніколи не зробить марною віру вашу, адже Аллах Лагідний та Милосердний до людей! (2:143)

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعِ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَوُوفٌ رَحِيمٌ

Такі докази Ми дали Ібрагіму проти його народу. Ми підносимо на вищій ступінь, кого побажаємо. Воістину, твій Господь – Мудрий, Всезнаючий (6:83)

وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

- прийменниково-іменникові. Серед прийменниково-іменникових ФО професор виділяє:

- словосполучення “прийменник + ідафне словосполучення” (Ушаков, 1996, 53).

Прикладом може слугувати у милості Аллаха тобто у раю. Арабські середньовікові вчені розглядали це як приклад тропу метонімічного характеру у значенні коли щось називається іменем того що розміщується у ньому на приклад милість Аллаха у значенні рай.

А ті, чий обличчя стали білими, потраплять у милість Аллаха. І будуть вони там довіку!

وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

(3:107)

На сьогоднішній день у розмовній мові часто використовуються ФО, що у перекладі на українську мову означає з дозволу Аллаха “якщо не відбудеться непередбачуваних подій, все пройде благополучно”.

Скажи: “Хто є ворогом Джібраїлю?” – а це саме він із волі Аллаха відкрив (Коран) твоєму серцю на підтвердження істинності того, що було раніше за тебе, як прямим шлях та добру звістку для віруючих (2:97)

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيْلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ

- словосполучення “прийменник + іменник” (Ушаков, 1996, 55). Таких ФО у тексті Корану не багато, але все ж зустрічаються приклади

О ви, які увірували! Не намагайтесь випередити Аллаха та Його Послання!

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدَمُوا بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

*Бійтесь Аллаха, воістину, Аллах —
Всечуючий та Всезнаючий! (49:1)*

Варто зазначити, що ФО виступає у локальному значенні “до чогось, перед чимось”.

2. Дієслівні ФО

ДФО представлені різними граматичними структурами. Обов'язковим елементом ДФО є дієслово. Дієслівні словосполучення надзвичайно різнобарвні не тільки з точки зору їх синтаксичної організації а й з точки зору характеру та ступеня ідіоматичності. ДФО відіграють важливу роль у тексті Корану саме вони складають 80% від усіх ФО і представляють багатство арабської мови. Домінування ДФО у Корані можна пояснити тим що дієслово – це основа арабської морфології. Для дієслівних ФО притаманна омонімія включаючи предикацію, займенник і компонент словосполучення тобто суб'єкт.

Виділяють різні структурні типи дієслівних ФО в залежності від компонентів з яких вони складаються і до якої частини мови вони відносяться, наявність або відсутність займенника при іменнику. Автор цієї класифікації поділяє їх на:

ФО дієс. + іменник у Зн. в. ця форма у тесті Корану відрізняється семантичними властивостями, але в основному це метонімічні ФО, які позначають фізичні дії стану душі або другорядні дії паралельні до основної події (Ушаков, 1996, с. 46). Джурджані (1948) писав, що це фігури мови, які позначають одну дію, але вказують на іншу (с. 80). Відповідно до цього влучним прикладом могу слугувати ФО “кусати нігті” 3:119 що означає жалкувати, виявляти велику досаду

Ви любите їх, а вони не люблять вас. Ви вірите в усі Писання, і коли вони зустрічають вас, то говорять: “Увірували ми!” А коли залишаються наодинці, то гризуть нігті від своєї ненависті до вас. Скажи: “Умріть від своєї ненависті!” Аллах добре знає про те, що в серцях! (3:119)

هَآأَنْتُمْ أَوْلَآءُ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ
وَإِذَا لَقَوُكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ
الْعَيْظِ قُلْ مُؤْتُوا بِعَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

ФО дієсл. + імен. У Зн. в. + займ. ФО цієї структури поділяються на дві групи:

- ФО у яких об'єкт і займ. Належать суб'єкту. До прикладу до цієї групи відносяться кінематичні ФО, які позначають реальні або уявні фізичні дії за допомогою вказується внутрішній стан суб'єкта та його переживання (Ушаков, 1996, с. 49).

Лицеміри й лицемірки подібні одне до одного. Вони закликають до відрадного й забороняють заохочуване, стримують свої руки [від милостині]. Вони забули Аллаха, а Він забув їх. Воістину, лицеміри — нечестивці! (9:67)

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِّنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَنكِرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ

- ФО у яких граматичний об'єкт належить не суб'єкту дії, а неузгодженому означенні. ФО цієї групи виражають ідею підтримки.

Аллах сказав: “Ми зміцнимо твою правицю твоїм братом і даруємо вам обом доказ, тож вони не зможуть завдати вам шкоди. З нашими знаменнями переможете й ви, й ваші послідовники!” (28:35)

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا
بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْعَالِيُونَ

ФО дієсл. + прийм. + імен. + займ. Відмінність цієї групи ФО від 1 і 2 груп базується на тому що у них перехідне дієслово керує прямим доповненням, а у 3тій групі перехідне дієслово керує прийменниковим доповненням (Ушаков, 1996, с. 50). Значення ФО поширюються на “чужий” атрибут включаючи компонент серце (2:7).

Аллах запечатав їхні серця та слух, а на очах їхніх завіса. Чекає на них кара велика! (2:7)

خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ

ФО дієсл. + займ. + прийм. + імен. + займ. У цій групі дієслово має подвійну перехідність, перший додаток – прямий, другий – непрямий (Ушаков, 1996, с. 51).

І коли приходив до них посланець від Аллаха, який підтверджував істинність того, що вже було у них, то частина тих, кому дано Писання, заперечувала Писання Аллаха, наче вони не знали! (2:101)

وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

ФО дієс. + імен. У Зн. в. + імен. У Р.в. Ця група вважається особливим структурним типом словосполученням (Ушаков, 1996, с. 52).

Тож пролив на них Господь твій суворість кари Своєї! (89:13)

فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ

ФО дієс. + прям. Додаток + займ. + прийм. + імен. У цій ФО дія іменника виражена дієсловом (Ушаков, 1996, с. 52).

Не заглядайся на блага, якими Ми наділили декого з них. Не шкодуй про цих людей і пригорни своїм крилом віруючих (15:88)

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ
وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

ФО дієсл. + прям. Дод. + займ. + прийм. + імен. + займ. ФО цієї структури представляють собою результат розширення дієслівної групи, а саме ФО на позначення стану суб'єкта.

Або й на тих, що потрапили під зливу із хмари на небі, а там — темрява, грім, блискавка! Вони бояться смерті й затуляють пальцями вуха, коли вдаряє блискавка. Аллах оточує невіруючих! (2:19)

أَوْ كَصَيْبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ

Копулятивні ДФО конотативний зміст яких створюються взаємодією компонентів. Найчастіше це поєднання синонімів або антонімів. Прикладом поєднання синонімів може слугувати аят 28 із 74 сури включаючи повторюване заперечення. Ця ФО використовується у сучасній арабській мові у якості підрядно означального речення

Воно не обминає та не залишає
(74:28)

спалюючи шкіру (74:29)

Копулятивні словосполучення синонімів вказують на інтенсивність тієї чи іншої дії, а також виконують функцію оцінки. До найпопулярнішим прикладом поєднання антонімів у тексті Корану відносяться дієслівні поєднання антонімів 2:102, 6:71.

Вони пішли за тим, що шайтани розповідали за часів царювання Сулеймана. Сулейман не був невіруючим, але невіруючими були шайтани. Вони навчили людей чаклунства, а також того, що було зіслано двом ангелам у Вавилоні: Гаруту та Маруту. Але вони не починали вчити нікого, не сказавши спочатку: “Ми — лише спокусники. Тож не будь невіруючим!” Та люди навчилися у них, як розлучити чоловіка з його дружиною. Вони не завдавали шкоди нікому, окрім як з дозволу Аллаха, та й вчилися того, що приносило їм самим шкоду замість користі. Але ж ці люди знали, що тому, хто здобув це, немає частки у наступному житті. Мерзотним же є те, що купили вони за душі свої. Якби вони лише знали! (2:102)

Скажи: “Невже ми будемо звертатися замість Аллаха до того, хто не принесе нам ні користі, ні шкоди? Невже ми відступимо після того, як Аллах вказав нам прямий шлях, — наче той, кого звабили шайтани на землі й довели до сумнівів? У такого є друзі, які закликають його до прямого шляху й кажуть: “Іди до нас!”

لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ

لَوَا حَةَ لِلْبَشَرِ

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

قُلْ أَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ خَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَىٰ إِنَّتْنَا قُلٌّ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَأْمُرْنَا لِنُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

Скажи: “Воістину, прямий шлях від Аллаха — справжній прямий шлях! І нам наказано підкоритися Господу світів” (6:71)

Ми проаналізували класифікацію арабської релігійної фразеології за В. Д. Ушаковим (1996) на нашу думку ця типологія арабських фразеологізмів переобтяжена надмірною деталізацією та здається надзвичайно складною для розуміння (с. 44-65).

З огляду на вищезазначену типологію ми дійшли до того, що варто також приділити увагу типології інших лінгвістів. До прикладу такі теоретики, як П. Емері (1991), Аль- та С. Ізваїні (2016), по-різному класифікують арабські релігійні фразеологізми в залежності від їх з лексико-граматичної чи семантичної точки зору. П. Емері (1991), класифікує фразеологізми перш за все із семантичної точки зору, тоді як інші вчені дотримуються граматичної та лексичної точки зору, даючи різні назви різним групам фразеологізмів. Емері стверджує, що кожна лексична складова у складі фразеологізми є семантичною складовою, що означає фразеологізм - семантична та лексична складова. Він пропонує наступну категоризацію арабських фразеологізмів яка передбачає поділ на такі групи:

Перша – це “відкриті фразеологізми”. У цих поєднаннях Емері зауважує, що обидва елементи (дієслово та іменник чи прикметник) вільно поєднуються між собою, і кожен елемент використовується у загальноприйнятому буквальному сенсі, і ілюструє це наведеним нижче прикладом *війна + почалась/закінчилась*.

Другий група – фразеологізми, які згідно з класифікацією Емері, - це “колографічні обмеження”. Колографічне обмеження – це мовний термін, що використовується в морфології. Термін позначає той факт, що в певних двословних словосполученнях значення окремого слова обмежується саме цією фразою. Емері (1991) вважає, що в обмеженій колокації один з елементів може бути як буквальним, так і образним, і він ілюструє цей момент прикладами: “стиснути” + *зуби/кулаки*”. У першому поєднанні дієслово є переносним, а в другому – буквальним. П. Емері зауважує, що у другій комбінації “стискати зуби” можна використати цілком

образним чином, наприклад, “стиснути зуби”, а потім це буде проаналізовано як ідіому (с. 62).

Це зустрічається лише в лексичному контексті цієї специфічної комбінації. Емері надає додаткові приклади обмежених словосполучень, які трапляються в різних типах синтаксичної конфігурації: наприклад, підмет/дієслово, як (війна/битва + вибухнула/спалахнула) і прикметник/іменник, як у (руйнівний/руйнівний + війна/битва) та (злісний + злочин/посмішка). Таким чином, носії іншої мови зустрічаються з труднощами, коли шукають еквівалентний переклад.

Останній тип – це “ідіома”. Емері зауважує, що ця категорія повністю відрізняється від попередніх типів ФО тим, що складові елементи ідіом непрозорі і використовуються разом у спеціалізованому розумінні для утворення єдиної семантичної одиниці. Однак він зауважує, що ця неясність не обов’язково є вродженою: у деяких ідіомах буквальний переклад може співіснувати з переносним сенсом. Ідіоми можна поділити на семантичні та лексичні одиниці; останні частіше згадуються як сполуки, і в цьому випадку жоден з елементів не зберігає свого буквального значення, при цьому одиниця посилається на єдиний конкретний референт, як у холодна війна.

На відміну від Емері, Хассан (1973), Ель-Хасан (1982) та Аль-Касімі (1979) класифікують ФО з лексико-граматичної точки зору. Згідно С. Нофал (2012), Хассан (1973) використовує термін “референтні фразеологізми” для тих фраз, в яких згадується один лексичний елемент, а на інший просто посилається, і його слід розуміти з даного контексту (с. 84).

Ми дослідили найпопулярніші класифікації коранічних фразеологізмів та хочемо запропонувати власну. Наша класифікація спрощена та легша та більш зрозуміла для сприйняття реципієнту. Ми хочемо представити типологію ФО у тексті Корана, як граматично-лексичні словосполучення та пропонуємо їх розглянути з двох основних позицій. Перша позиція – лексико-семантична, а саме зосереджуватись потрібно на пошуку відповідного еквівалента у цільовій мові тобто без втрати змісту. Друга не менш важлива позиція – лексико-граматична перспектива, яка враховує

вихідні мовні структури, як вони відтворюються у мові перекладу. Щоб продемонструвати нашу точку зору варто навести декілька прикладів:

Іменник + прикметник

Преосвящений Коран (41:116)

الْقُرْآنَ الْكَرِيمُ

Іменник + іменник: синонімічні скорочення

Аллах – Ласкавий до Своїх рабів (42:19)

اللَّهُ أَطِيفٌ بِعِبَادِهِ

Дієслово + та + дієслово

Він все обдумав та розрахував (74:18)

إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ

Подвійне заперечення

Воно не обминає та не залишає (74:28)

لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ

Дієслово + прийменник

Аллах знищив їх (47:10)

دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

Прийменникові словосполучення

заради Аллаха (2:154)

فِي سَبِيلِ اللَّهِ

Дієслово + іменник

*тверто стояти на справедливості
(135)*

كُونُوا قَوَانُوا بِالْقِسْطِ

поклоняйтесь пророку (5:92)

اطيعوا الرسول

читай Коран (73:32)

رتل القرآن

платіть закят (2:43)

اتوا الزكاة

Дієслово + прийменник + іменник

виконувати обіцянки (5:1)

أوفوا بالعهد

вірити у невидиме (у Бога) (2:3)

يؤمنون بالغيب

проявляйте терпіння (2:45)

استعينوا بالصبر

*схиляйте коліна із тими, хто вже
робить це (вірьте) (2:43)*

اركعوا مع الراكعين

приймайте іслам

ادخلوا في السلم

Іменник + прийменник + іменник

ті, які виконують обіцянки (2:177)

الموفون بعهدهم

<i>які мають терпіння у бідності (2:177)</i>	الصابرين في البأساء والضراء
<i>вчиняти за звичаями (2:178)</i>	اتَّباع بالمعروف
<i>міцно ґрунтуватись на знаннях (3:7)</i>	اسخون في العلم
<i>нагадування для тих, хто згадує (йдеться про молитви) (11:114)</i>	ذكرى للذاكرين

ФО із запереченням формують за наступною моделлю:

Не повне заперечення + дієслово + іменникове сполучення:

<i>не наближайтесь до будинку сироти (6:152)</i>	لا تقربوا مال اليتيم
<i>одні не глузують з інших (49:11)</i>	لا يسخر قوم من قوم
<i>не приховуйте свідчення (2:283)</i>	ولا تكتموا الشهادة
<i>не йдіть слідом шайтана (24:21)</i>	لا تتبعوا خطوات الشيطان
<i>не зіпсуйте милостині вашої (2:264)</i>	لا تبطلوا صدقاتكم

Заперечна частка не + дієслово + прийменники:

<i>не ображайтесь один на одного (49:12)</i>	ولا يغتب بعضكم بعضا
<i>немає сумніву (32:23)</i>	فلا تكن في مرية منه
<i>не оточуйте себе тими, хто не з- посеред вас (3:118)</i>	لا تتخذوا بطانة من دونكم
<i>не запитуйте про речі (5:101)</i>	لا تسألوا عن أشياء

ФО структурою іменник + іменник:

<i>Великий, Мудрий (2:129)</i>	العزیز الحکیم
<i>Всечуючий, Всевидячий (17:1)</i>	السمیع البصیر
<i>Господу світів(6:45)</i>	رب العالمین
<i>Добрий, Милосердний(52:28)</i>	البر الرحیم

Прикметник + прикметник:

<i>Всезнаючий, Мудрий (4:11)</i>	علیما حکیم
<i>Всечуючий, Всевидячий (4:134)</i>	سمیعا بصیرا
<i>Прощаючий, Милосердний (4:23)</i>	غفورا رحیم

Також на нашу думку в окрему групу ФО потрібно виділити для фразеологізмів із компонентом “Бог” кожен компонент семантично пов’язаний. Теофраземіку ми

детально розглянемо у другому розділі нашої роботи. Отже, на нашу думку ця класифікація є спрощена та полегшена для розуміння. За основу нашої класифікації ми взяли найуживаніші граматичні моделі арабської релігійної фразеології.

Висновки до Розділу 1

Наука фразеологія до сьогодні розвивається та набирає популярності серед мовознавців, але відносно цей розділ мовознавства вважається молодим оскільки визначення, проблематика та об'єкт дослідження ще не визначенні. Підсумовуючи усі визначення поняття “*фразеологізм*” ми можемо впевнено сказати, що це семантично цілісна, відносно стійка експресивна одиниця.

Дослідженням арабської релігійної фразеології знаходиться у стані становлення та не аби як приваблює лінгвістів. Значний внесок зробив у розвиток саме арабської релігійної фразеології арабіст В. Д. Ушаков, але на сьогоднішній день цей розділ мовознавства набирає обертів.

Арабська релігійна фразеологія потребує більше детального дослідження тому що саме вона відкриває багатство та надбання в арабській мові.

Підсумовуючи ми можемо стверджувати, що у першому розділі ми вперше дослідили арабську релігійну фразеологію на просторах української мови та довели що ФО у тесті Корану ми можемо класифікувати граматично так і семантично також ми виявили, що кожній ФО належить певна граматична модель. Також ми провели паралель між наукою красномовством та фразеологією у сучасній арабській мові.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АРАБСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Арабська фразеологія здавна і на сьогодні є унікальною площиною, яка характеризується своїми окремими особливостями та специфічними ознаками. Релігійна фразеологія є частиною мовної системи, тому наділена унікальними функціями й ознаками і її варто розглядати як невід'ємну складову цієї площини, а не як окремий елемент. Фундаментом нашого дослідження слугують методологічні засади тому що лише у такому випадку воно підпорядковується логічності та чіткості, що дозволяє нам дійти до конкретних результатів.

2.1 Методика дослідження арабської релігійної фразеології

Методи дослідження вважаються одним із найважливіших моментів у процесі вивчення фразеології. Під терміном метод маємо на увазі засіб виділення одиниць дослідження та їх відмежування ФО від нефразеологічних сполук.

Лінгвістична література має чимало поглядів на розуміння методів, завдань і об'єкту. Різноманіття цих методів викликає перш за все складність у самого об'єкта, його багатогранність.

У сучасній теорії фразеології виділяють основні методи дослідження ФО такі, як: *фразеологічного опису* або так званий описовий метод, *контекстологічний, оточення та комплексний метод*. Він вважається найважливішим методом тому що для його застосування використовують такі прийоми, як узагальнення та спостереження, а саме прийом класифікації ФО, прийом суцільної вибірки використовується для зібрання фактологічного матеріалу для добору релігійної фразеології з двомовних словників, релігійних текстів. До цього методу також входить прийом систематизації та укладання зібраного матеріалу, прийом зіставного

аналізу ФО, який використовується для тлумачення та характеристик ФО також на основі явище подібності та приналежності для відокремлення парадигматичних груп ФО, фразеологічних синонімічних або антонімічних пар та семантичної близькості фразеологізмів, прийом мовної інтерпретації особливостей структури та семантики ФО та їх функціонування. Іншими словами цей метод базується на переосмисленні яке тісно пов'язане із семантикою та структурою ФО. Цей метод найчастіше використовується для того, щоб надати повний аналіз ФО, на практичному застосуванні використовується для укладання різних видів словників – фразеологічних, тлумачних, орфографічних і тд.

Наступний не менш важливий метод, який був досліджений В. Л. Архангельським (1964) у 70-х роках ХХ ст. – це *варіаційний метод*. За допомогою цього методу мовознавець поділяв класифікацію ФО, їх структурну організацію та вивченню компонентного складу. І саме цей метод надав сильний імпульс для розвитку фразеології, як науки. В його основі закладено широке розуміння обсягу фразеології, підхід до фразеології, як до системи мовних знаків, комплексний підхід для вивчення особливостей компонентів ФО та виділення фразеологічної семантики, як особливої категорії мови. Цей метод має такі особливості: комплексне вивчення ФО, вивчення варіантних ФО, виокремлення особливої лінгвістичної категорії для значення ФО (с. 78).

Контекстологічний метод – метод, який залучає до фразеології словосполучення, які утворюють постійний контекст (термінополіні словосполучення, фраземи та ідіоми) оскільки слова у стійких словосполученнях не виражають ознаку, яку вони виражають у змінному контексті тобто вони частково або повністю переосмисленні. Цей метод був досліджений Н. Н. Амосовою (1963), вона вважає, що цей метод забезпечує максимальну об'єктивність тому що звільняє ФО від логічного або стилістичного трактування і тому ФО можуть реалізуватись одиницями постійного мінімального контексту з незмінним лексичним складом у якому вони реалізуються. У теорії контекстологічного методу розробленні основні три принципи: специфіка організації ФО досліджуваної мови, аналіз взаємодії слів-компонентів ФО у контексті та функціонувальний аспект дослідження ФО (с. 85).

Метод оточення використовується для позначення структури ФО, як систему зв'язків між словосполученнями та елементами контекстуального оточення тому що контекст вважається головною умовою реалізації значення ФО і має безпосередній вплив на функціонування. Цей метод розроблений М. Т. Тагієв (1966) у своїй теорії він зазначав, що найближчий контекст разом із ФО – конфігурація. Під терміном конфігурація він мав на увазі конструкцію, яка утворена на основі структурного зв'язку між ФО і семантично зв'язаною одиницею, конфігурація складається із ФО та оточення тобто контексту. Метод оточення відрізняється від контекстологічного методу тим що у ньому не акцентується увага на постійному контекстуальному оточенні і тому мовознавець мав на меті розв'язати на основі принципу мовного оточення, яке стосується словосполучень. Перш за все під час використання цього методу ми повинні аналізувати зовнішні та структурні компоненти що дають характеристику для всієї ФО, а не окремим її складникам (с. 45).

Отже, використання фразеологічного опису, варіаційного, контекстуального методів дослідження ФО свідчить про багатогранність та складність фактологічного матеріалу, розуміння обсягу фразеології, семантичного чи граматичного підходу до класифікації ФО, стилістичної приналежності та функціонування ФО у контексті. Ми можемо впевнено сказати, що кожен метод має окремі характеристики тому найчастіше мовознавці використовують комплексний метод опису фразеології.

Комплексний метод – сукупність методів, прийомів дослідження та різноманітні операції із фразеологічним матеріалом. Цей метод полягає у тому, що для відмежування ФО від стійких утворень використовується комплекс різних критеріїв: граматична структура у якій ми відрізняємо словосполучення та речення, спосіб утворення – розмежує поєднання компонентів та значення яке увиразнює наявність або відсутність семантичних зрушень у складі стійкого поєднання слів (Архангельский, 1968, с. 35).

Перелічені вище методи передбачають синхронне вивчення фразеології та визначення її суті як предмету. У процесі дослідження фразеології використовуються також й інші методи: порівняльно-історичний метод за допомогою нього вивчаються подібні явища у споріднених мовах; зіставний метод, в основу якого закладено

прогнозування студії фразеології непоріднених мов; структурно-типологічний метод спричиняє дослідження особливостей побудови фразеологічних образів та закономірності виникнення подібних фразеологізмів незалежно від того, чи досліджується спорідненні або неспоріднені мови.

У нашій роботі для дослідження арабської релігійної фразеології ми використовуємо метод фразеологічного опису, а точніше метод суцільної вибірки добору фразеології із двомовних словників та Преосвященного Корану, порівняльного аналізу для визначення еквіваленту в українській мові, структурний аналіз задля пізнання мови, як цілісної функціональної структури, елементи якої співвіднесенні строгою системою зав'язків і відношень.

2.2 Паремійні одиниці у Корані. Структурно-семантичні особливості коранічних паремій

Коран – це вічна та незмінна книга мусульман. Коран – це витвір, який створювався роками та має цікаву та унікальну історію. Священне Письмо – це перша писемна пам'ятка арабської літератури. Оскільки Коран є дійсно цінним лінгвістичним текстом і важливою літературною книгою, необхідно аналізувати семантичним аналізом.

Арабська релігійна фразеологія є об'єктом численних вірувань, адже завдяки цьому людина може чітко та влучно виразити свою думку, дати оцінку предмету або ситуації. В українській мові налічується велика кількість відповідників арабській фразеології. Релігійна фразеологія відноситься до найпопулярнішої групи арабської мови. Такі ФО описують душевний стан, переживання та силу віри людини.

Фразеологізми Священного Письма вважаються стійкими тому що жоден компонент фразеологізму не може замінитись або ви не вирватись із контексту іншим словом за значенням, окрім слів які згадуються у Корані. Саме такі ФО є семантично прозорими. Проте головне слово несе основний зміст повідомлення, який прихований за межами словникового значення. У тексті Корану релігійні фразеологізми наділенні особливими ознаками.

Від початку дослідження арабської релігійної фразеології особлива увага приділялась категорії масал у тексті Корану. Категорія масал включала у себе різні стилістичні фігури і засоби вираження починаючи від дієслівних та іменникових словосполучень і закінчуючи порівняннями (Ушаков, 1996, с.104). Масал відрізнявся від інших частин мови тим що характеризується коротким змістом, точністю, красою порівняння та влучності. Не зважаючи на це у Корані є комунікативні одиниці які відповідають поняттю терміну “*паремія*”. Паремія – це видове позначення прислів’їв, приказок та малих фольклорних жанрів. Паремії вивчає наука пареміграфія. Паремією вважається стійка фразеологічна одиниця, яка виявляє собою одне цілісне значення дидактичного змісту (Волков, 2001, с. 398). Саме стійкість, відтворюваність, цілісність значення зближують паремії із ФО. Паремії є цінними і концентрованими зразками народної творчості. Якщо аналізувати паремію із психологічної точки зору – це пережитий досвід народу. Арабські паремії характеризуються лаконічністю, чіткістю, простотою побудови та мелодійністю. Прислів’я та приказки з давніх часів займали особливе місце у поетичній творчості та здійснювали вагомий вплив на усі сфери людського життя. Багато релігійних заборон включають у себе засудження негативних якостей і дій таких як зрада, нескромність, скупість і т.д. Але не велика частина володіє узагальненістю змісту та симетричністю структури (Ушаков, 1996, с.108). Оскільки дві настанови знаходяться у відношенні часткового дистантного повтору один до одного наприклад

І не ходи по землі пихато, бо не розколоти тобі землю й не досягнути гір! (17:37)

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَأَنْ تَخْرُقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ
الْجِبَالَ طُولًا

І не відвертай із погордою обличчя від людей і не ходи по землі пихато! Воістину, Аллах не любить усіляких пихатих гордіїв! (31:18)

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا
يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَلٍ فَخُورٍ

І не будьте як ті, що погордо вийшли зі своїх осель, хизуючись перед

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ مِنْ دِيَارِهِمْ بَطْرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

людьми, і які збивали інших зі шляху
Аллаха. Аллах осягає те, що вони
роблять! (8:47)

Тобто ідіоматичними засобами засуджується скупість і марнотратство. Коран не рекомендує показувати радість та тріумфувати:

Воістину, Караун походив із народу
Муси, але утискав цих людей. Ми
дарували йому стільки скарбів, що ключі
від них були важкі навіть для групи
силачів. Ось його народ сказав йому:
“Не радій! Воістину Аллах не любить
тих, які радіють!” (28:76)

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ وَأَتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ
مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ
اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

Щоб не сумували ви за тим, що
втратили, і не раділи з того, що Ми
дали! Аллах не любить зверхніх та
хвальковитих (57:23)

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَتَكُمُ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُم وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

Достойними та високими якостями вважається терпіння та стійкість до
непередбачуваних ситуацій

І вони принесли сорочку його,
заплямовану фальшивою кров'ю.
Батько сказав: “Таж ні, це спокусливо
вас душі ваші! Але терпіння – благо. В
Аллаха слід шукати допомоги від того,
про що ви розповідаєте!” (12:18)

وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ
أَمْراً فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ

Якуб відповів: “Ваші душі звабили вас,
але терпіння краще. Можливо, Аллах

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبْرًا جَمِيلًا عَسَى
اللَّهُ أَنْ تَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

*поверне мені всіх разом. Воістину, Він –
Всезнаючий, Мудрий!” (12:83)*

Творити добро рекомендує:

*Скажи: “Дійте, і побачить ваші
вчинки Аллах, Його Посланець і віруючі!
Ви повернетесь до Знаючого потаємне
й відкрите, і Він сповістить вам про
те, що робили ви!” (9:105)*

*Хто зробив добра на вагу порошинки –
побачать його! (99:7)*

وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ
وَسَتُودُونَ اِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ

Окремими афористичними реченнями є життєва філософія та мислення:

*Більшість із них іде за припущенням.
Але припущення ніяк не допоможе
замістити правди. Воістину, Аллах
знає те, що роблять вони! (10:36)*

*У них немає знання про це, і йдуть вони
лише за здогадками, а здогадка ніяк не
замінить собою істини (53:28)*

*О ви, які увірували! Уникайте
більшості здогадок, адже, воістину,
деякі здогадки є гріхом! Не слідкуйте
одне за одним та не поширюйте
пліток. Невже хтось із вас хоче їсти
м'ясо свого покійного брата, якщо не
відразу для вас? Бійтесь Аллаха,
воістину, Аллах – приймаючи каяття,
Милосердний (49:12)*

وَمَا يَتَّبِعْ أَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا اِنْ اِلَّا الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا اِنَّ
اللهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ

وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي
مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا مِنْ الظَّنِّ اِنْ بَعْضَ الظَّنِّ اِنَّمْ وَلَا
تَحَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا اِيْحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ
اَخِيهِ مَيْتًا فَكَّرْ هُنْمُوهُ وَاْتَقُوا اللهَ اِنَّ اللهَ اِنَّ اللهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

Також варто приділити увагу оцінці земного життя суть якого криється у афоризмах:

Воістину, земне життя – лише гра та забава. Якщо ви увіруєте й будете богобоязливим, Він дарує вам винагороду й не проситиме вашого майна! (47:36)

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أَجْرَكُمْ
وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ

Життя в цьому світі – тільки гра й забава. Наступне життя краще для тих, які богобоязливі! Невже ви не розумієте? (6:32)

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهُوَ وَلِلدَّارِ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ
يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

Життя в цьому світі – лише гра й забава, а наступне життя – справжнє! Якби вони знали!(29:64)

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِئًا
الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

Із вищенаведених прикладі ми можемо впевнено сказати що семантично арабські паремії досить різнобарвні. Вагомий вплив на розвиток та формування арабської мови зробив Коран який вважається еталоном усної та письмової мови. Лексичні, фразеологічні і переміологічні одиниці тексту Корану використовуються у повсякденному житті. Дивлячись на багаточисленну паремії Корану, що впливає емоційно-експерсивно на читача і при цьому показує усю красу та багатство сучасної арабської мови.

2.3 Вплив коранічних афоризмів на формування паремійного фонду арабської мови

Важко переоцінити вплив релігійних постулатів, суджень та приписів на формування паремійного фонду літературного та розмовного стилю арабської мови. У тексті Корану велика кількість релігійних положень і приписів у рамках сакральних сюжетів і просторових контекстів, які перероблялись творчою думкою народу і наділялись лапідарною, художньою формою, яка використовувалась у будь-яких ситуаціях. До прикладу у різних контекстах тексту Корана часто зустрічається можливість та

необхідність спокутання гріхів та не правильних вчинків добрими вчинками (Ушаков, 1996, с. 108).

*А якщо хто вчинив несправедливість,
але потім замінив зло добром, то Я -
Прощаючий, Милосердний!*

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ

Релігійні фразеологізми мають помітний вплив на фразеологічний склад народно-побутової мови арабських країн. Майже кожен збірник народних прислів'їв включає до свого складу паремії коранічної ремінісценсії. Влучним прикладом цього слугує:

*Скажи: “Аллах збільшує та зменшує
наділ тим із рабів Своїх, кому
побажає! Що б ви не пожертвували,
Аллах поверне це вам. А Він –
найкращий із наділяючих!”*

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

Без сумнівів наявність коранічного афоризма у сурі 2:216

*Встановлено вашим обов'язком
боротьбу, тоді як ви ненавидите її.
Можливо, те, що вам ненависне – благо
для вас. А, можливо, те, що вам
приємне – зло для вас. Аллах знає, а ви
не знаєте!*

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ
خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا
تَعْلَمُونَ

Із вищенаведених прикладів ми з'ясували очевидний факт, що у сучасній лінгвістичній літературі утвердилась думка, що фразеологічна система мови відображає культурно-національну специфіку народу, а ФО є джерелом мовної і культурної інформації. Саме фразеологізми відображають менталітет, духовне життя етносу, традиції та вірування, яким відповідає термін етнофраземи. Арабська мова тісно пов'язана із релігією і цей зв'язок відображається у лексиці і фразеології мови.

Необхідно вивчати зв'язок мови та релігії для розуміння відображення картини світу. Оскільки релігія займає важливе місце у житті мусульман і тому релігійна фразеологія широко поширена у побутовому мовленні. Релігійні фразеологізми увібрали усю мудрість та віру у житті народу. Саме фразеологія Священного Письма мусульман дає зрозуміти та відчувати внутрішній світ людини та особливості національного характеру нації. Фразеологізми збагачують мову та надають їй унікальності. Справедливо багато мовознавців вважають, що фразеологізми одні із найбільш яскравих проявів національно-культурної специфіки мови. Кожному народу властива певна інтерпретація навколишнього світу та сприйняття реальності, що саме проявляється у фразеологізмах і тим самим створює мовну картину світу. Зв'язок арабської мови та культури досить унікальна тема. Арабська мова – це носій національної культури та в особливості релігійної культури (Медведев, 1978, С. 96-98). Основна та головна ознака ФС – антропоорієнтованість, яка виявляється у вибірковій номінації тобто це вербалізація фрагментів навколишнього світу. Основну роль у фразоутворенні відіграє людський чинник, тому що фразеологізми пов'язані з людиною та її сферами життя. Базуючись на цьому ми пропонуємо ввести термін “соціофраземіка” (Селіванова, 2006, с. 120). Фразеологію можна розглядати як політичну, мистецьку, гендерну та ін. У свою чергу ми класифікуємо фразеологію у концептосфері релігії. Сучасний етап розвитку науки – фразеологія відзначається зацікавленістю до вивчення семантики ФО. Варто відзначити, що фразеологія – це невід'ємна частина мовної системи. Перше місце серед арабських фразеологізмів займають релігійні фразеологізми, тобто коранічні. Беручи брати до уваги той факт, що вивчення та дослідження фразеологічної бази можливе за умови дослідження окремих мікросистем і саме тому ми обрали групу фразеологізмів із компонентом “Бог” у так звану теофраземіку. Тому що зіставний аналіз показує що великий пласт релігійної фразеології арабської мови складають фразеологізми із компонентом “Бог”. Саме ці фразеологізми володіють найбільш емоційно-експресивним впливом на свідомість людини. Для носіїв арабської мови ар. ﷲ Аллах – Бог. У тексті Корану Аллах – Господ світів, Всемилолюбивий, Всемилолюбивий, Володар Судного Дня. В арабській мові незліченна кількість фразеологізмів із компонентом Бог. Також є цікавим факт, що у дослідженнях мовознавців вказано що “Аллах” занадто часто

зустрічається в арабській мові. Дослідивши та проаналізувавши *теофраземіку* арабської фразеології ми умовно поділяємо на групи, які виражають емоції. Відомо, що емоції – це яскравий вияв психологічної діяльності людини. Ці ФО характеризують вияви внутрішнього емоційного життя людини. Саме емоції та почуття виражають духовні запити людини ні слова, ні думки, навіть вчинки наші не виражають так почуття нас самих і наше ставлення до світу, як наші почуття.

Ми дослідили та поділили фразеологіми з компонентом “Бог” на три групи:

- ФО з компонентом “Бог” для вираження позитивних емоцій
- ФО з компонентом “Бог” для вираження негативних емоцій;
- ФО з компонентом “Бог” у яких є синтаксична відмінність в арабській та українській мові.

Розглянемо детальніше ФО з компонентом “Бог” для вираження позитивних емоцій.

ФО коли люди звертаються до Бога з проханням про допомогу:

<i>О Боже мій!</i>	يا الهى!
<i>Боже бережи!</i>	أمنت بالله!
<i>О Милостивий, Милосердний!</i>	يا رحمن يا الرحيم!
<i>О Боже!</i>	يا رب
<i>Мій Бог!</i>	ربي الله!

ФО “талісман”, які використовуються для оберегу.

<i>Береже Аллах вас та нас!</i>	الله يحفظنا ويحفظكم
<i>Аллах захистить своїх рабів!</i>	لله يحمى عبده
<i>Береже тебе Господь!</i>	الله يستر عليك

ФО у яких Бог вирішує подальші події

<i>Якщо Божя воля є на те</i>	إن شاء الله
-------------------------------	-------------

На все воля Божя

كل شيء بيد الله

ФО звертання до Бога з проханням пробачити гріхи

Аллах пробачить тебе

غفرانك ربي

ФО, які виражають радість

На те була воля Божя

ما شاء الله

Чудово

سبحان الله

ФО з компонентом “Бог” для вираження добрих та позитивних побажань

Благословить вас Бог

بارك الله لكما!

Для прикладу це побажання успіху, удачі та використовується для пари під час весілля.

*Дай Бог вам успіхів! Береже вас
Господь!*

الله ولي التوفيق! وفقك الله!

Фразеологізм “Дай Бог”, зазвичай використовується для побажання здоров’я, щастя та успіхів:

Дай Бог вам здоров’я і щастя

أنعم الله عليك – أمدك الله بالصحة والسعادة

Фразеологізм “Бог з тобою (вами)”:

Бог з тобою

الله معك!

Фразеологізм, як побажання усього доброго та напуття:

Всього найкращого!

معك – صحبتك السلامة!

“Бог у поміч” використовується, як побажання успіхів у роботі:

Бог у поміч!

أعانك عون الله معك! الله!

Фразеологізми для втіхи

Наш Бог Всесильний та Милосердний!

ربنا كبير! ربنا رحيم!

Цей фразеологізм використовується для побажання щасливого завершення події:

*Бог береже вас! Бог багатий
милосердям!*

ربنا يستر عليك! رحمة ربنا واسعة!

Також до цієї групи ми можемо віднести ФО, які використовується для принесення клятви:

Клянусь Всемогутнім Богом!

أقسم بالله العظيم!

Клянусь Богом!

أقسم بالله! والله!

Клянусь!

قسما عظما!

Фразеологізми, які використовуються для пробачення

Бог пробачить!

الله يسامحك! المسامح كريم!

Наш Боже – пробач!

ربنا – العفو!

Також ФО з компонентом “Прости Боже” використовується при невлучно сказаному слові:

Пробач мені! Мій Боже пробач!

فليسامحني! يا رب سامحني!

ФО з компонентом “Бог” для вираження негативних емоцій;

В арабській мові є багато фразеологізмів, які виражають небажання певної ситуації або слугують реакцією на можливу негативну ситуацію у майбутньому.

Боже спаси нас і змилуйся над нами!

اللهم نجنا والطف بنا!

Боже бережи!

اللهم اخفظك!

Шукай притулку у Бога!

أعوذ بالله!

Боже, захисти і помилуй нас!

اللهم احفظنا وارحمنا برحمتك!

ФО, які виражають незадоволення або досаду:

Не гніви Бога

لا تغضب الله!

Побійся Бога

اتق خاف الله!

Найчастіше мовець вимовляє це із осудом поведінки, до прикладу не задоволення життям, роботою чи погодою. Також часто при осудженні неприйнятної поведінки ми можемо почути

Бога немає ні в кому або немає нічого святого

انه لا يعرف الله!

Зазвичай цей вираз використовується при третіх особах. Ми виділили ФО, як реакція на неприйнятні події, які відбулися у житті мовця

Не дай Бог

كفى الله الشر! كفاك الله من الشر!

Цей вираз використовується у значенні Не дай Боже вам пережити те що я пережив. Важливим пунктом цієї групи є ФО у яких Бог справедливо наказує рано чи пізно:

Бог довго чекає, та боляче б'є

يُهمَل ولا يُهمَل!

Від Божої кари не втчеш

لن تُفلت من عقاب الله!

До третьої групи ми відносимо ФО, які мають синтаксичні відмінності в українській та арабській мові. Деякі українські фразеологізми не містять лексеми “Бог”, але їх аналоги в арабській мові містять лексему “Бог”. Ми наведемо приклади

Як дві краплі води!

الخالق الناطق! يخلق (الله) من الشبه أربعين!

Зробив діло – гуляй сміло!

ساعة لقلبك وساعة لربك!

Також є ФО з компонентом “Бог”, які не мають аналогів в українській мові:

Діти любимці Аллаха

досл. Принизливо жалітись комусь

окрім Аллаха

الأطفال أحبب الله

الشكوى لغير الله مذلة

Притаманною рисою арабської мови є те, що тільки її носії при вираженні подяки використовують фразеологізми з компонентом “Бог”:

досл. Збільшить Аллах твої блага

أكثر الله خيرك! كثر خيرك!

Також ФО використовуються для вітання

досл. Мир вас, милість Аллаха та

Його благословення

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

Отриманні результати свідчать про те, що дійсно релігійна фразеологія тісно пов’язана із мовою у повсякденному житті та вжилася у всі сфери життя мусульман.

Висновки до розділу 2

Отже, такі ФО представляють значний пласт в українській та арабській фразеології. Здебільшого вони співпадають по формі та змісту із синтаксичної сторони, але у деяких випадках можуть відрізнитись по формі із синтаксичної сторони, але співпадати по змісту. Ми можемо впевнено сказати, що у носіїв української та арабської мов у більшості випадків співпадають релігійні концепції та використання у певних ситуаціях. Ми дослідили, що ФО відображають відношення людини до Бога, який наділений найкращими та найвищими цінностями. Саме фразеологізми з компонентом “Бог” дозволяють проникнути у внутрішній світ людини, виявити особливості релігійного характеру. Варто зазначити, що ці ФО використовуються у щоденному мовленні носіїв арабської мови. Також базуючись на вище зазначеній інформації ми можемо дійти до висновку що є феномен, який пов’язує міжкультурну комунікацію української та арабської мови.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ АРАБСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Різні фразеологізми мають різні особливості, відіграють ту чи іншу роль у реченні. На нашу думку варто дослідити проблеми перекладу релігійної фразеології, а також перекладацький аспект, що є невід'ємною частинною для передачі змісту у цільовій мові.

3.1 Проблеми перекладу арабської релігійної фразеології

Як відомо арабська мова – це мова Корану, саме арабська мова передає Боже слово, а тим самим представлятиме усю красу та унікальність Священного Письма”. За словами Б. Двейка та Абу Шакри (2011): “Складне завдання перекладу арабських фразеологізмів українською мовою ще більше ускладнюється, коли переклад ФО стосується релігійних текстів” (с. 8). Вони додають, що ця складність впливає здебільшого з “специфіки певних лексичних одиниць, які кореняться в структурі мови і глибоко занурені в арабську культуру” (с. 9).

ФО є одним із важливих питань у перекладі. Функції фразеологізмів можуть варіюватись від одного тексту до іншого; такі словосполучення можна використовувати для риторичних чи ідіоматичних цілей. До прикладу М. Бейкер (1992) стверджує, що ФО може використовуватися з риторичними цілями, наприклад, з позначеними ФО, які є незвичайними комбінаціями, які використовуються для створення нових образів. Здебільшого позначені словосполучення мають особливе значення, яке важливо, щоб зробити текст більш виразним (с. 19). Дослідник (1992) додає, що позначені ФО в мові оригіналу повинні бути перекладені на позначене на мові перекладу. Інші ФО мають ідіоматичні значення, коли їх значення є метафоричним (с.10). Метафоричні ФО становлять виклик для будь-якого перекладача через ідіоматичні особливості, які вони несуть. Дослівного перекладу ідіоматичних словосполучень слід уникати, інакше це призведе до неправильного перекладу. Це

означає, що словосполучення можна класифікувати на основі їхньої риторичної функції, такої як позначені та немарковані ФО, метафоричних функцій, таких як ідіоматичні ФО, семантичної сили, таких як відкриті та обмежені ФО.

Виходячи з вищезгаданих класифікацій фразеологізмів, можна стверджувати, що “фразеологізм” є широким поняттям, яке потребує більш детального дослідження. Це можна застосувати до двох досліджуваних мов, тобто до арабської та української. Для арабської мови Коран вважається найважливішим джерелом усталених виразів. Багато фразеологізмів, ідіом, прислів'їв чи метафор, які використовуються в повсякденній мові та їх джерелом, походження - Корану. Тому дослідження Священного Тексту є досить важливим завданням так як саме він вважається джерелом фразеологізмів.

Коран - найвідоміша книга в історії ісламу. Це найчитабельніша ісламська книга в мусульманських громадах та в інших спільнотах. Мова Корану настільки унікальна і риторична (Банністер, 2014, с. 140). Тому переклад значень Корану вимагає широких знань з арабської лінгвістики, арабської культури, ісламської культури та розуміння значень Корану. Цей складний процес також потребує вміння та сміливості для переклада такого Благородного Тексту. У мусульман є багато ісламських книг, таких як хадиси, сунна та інші. Відмінністю Благородного Корану є перевага складних текстів, які є цілісними, зв'язними і, в більшості випадків, семантично непрозорими. Саме унікальність тексту роблять розуміння, інтерпретацію та переклад неможливими для людей. Абдул-Раоф (2007) стверджує, що “тексти Благородного Корану не можуть бути повністю перекладені людиною, оскільки це слова Верховного Господа” (с. 4).

Арабську релігійну фразеологію можна легко знайти у різних типах текстів арабською мовою, оскільки Коран є одним із найважливіших джерел. З іншого боку, Коран може бути найважливішим джерелом багатьох фіксованих виразів і фраз, які досі використовуються в сучасній стандартній арабській мові. С. Бартші (2004) стверджує, що “Коран завжди був відомий своїм багатством виразів, включаючи колокації. Це продовжувало впливати на використання мови аж до наших днів” (с. 53).

Посилаючись на слова відомого англійського ісламознавця М. М. Пікталла (1938) “Коран – неповторна симфонія, він зворушує людей до сліз. Ритмічні та мелодійні аяти визнані багатьма лінгвістами бездоганною та дорогоцінною перлиною літерної спадщини” (с.8). Текст Корану самодостатній за своєю природою, що складається з тонкого використання стилю і дикції, а текст характеризується частим повторенням структур або одних і тих самих фраз, римованої прози та ФО створюють у багатьох аятах зачаровуючий ефект, неповторний у будь-якій іншій формі літературного твору. З вищенаведеного зразка випливає те, що фразеологічні особливості узгоджуються з широкою теоретичною базою сполучень слів з натяком на образність, але вони також унікальні в тому сенсі, що їх використовують у божественному та творчому способі передачі особливе призначення, сформульовані особливим чином, їх значення розподілені та підкреслені, що часто робить їх неперекладними на українську мову, саме це ми можемо розглядати у працях британського арабіста та ісламознавця А. Дж. Арберрі (1980) він зазначає, що “Коран – це ні проза і ні поезія, це значно більше та вище, унікальне поєднання, яке немає рівних” (с. 34). До прикладу деякі слова, як слово *життя* так і слово *смерть* повторюється 145 разів.

Робота з релігійними книгами складніша за будь-які інші тексти через чутливі значення та культурні послання, які вони несуть. Складно знайти еквівалент, який має той самий ефект і значення, якщо саме поняття не існує в українській мові, а вираз має подібну еквівалентність із подібною формою чи іншою формою. М. Абдельвалі пояснює проблеми перекладу Священного Корану тим, що “коранічні риси чужі лінгвістичним нормам інших мов” (Abdelwali, 2002). Відповідно, арабська релігійна фразеологія “створює величезний виклик перекладачам” (Газала, 2014, с. 76). Це питання стає більш складним, коли “вихідні та рецепторні мови представляють дуже різні культури” (Ніда, 1964, с. 168).

До прикладу доктор ісламознавства Е. Банністер (2014) у своїй праці “Усно формулаїчне вивчення Корану” вважає, що Коран – це фразеологічні одиниці, тому він складається із дискретних одиниць (с. 15). Таким чином ми їх розуміємо як ФО, а не як окремі слова. Цей унікальний ритмічний стиль полегшує запам’ятовування, що

стає основним джерелом його збереження. Деякі релігійні фразеологізми стали частиною повсякденної мови оскільки багато людей, які їх використовують, не знають про їхнє походження Корану.

Ми схиляємося до дослідження Е. Банністера (2014) показує, що “мединська” частина Корану, як правило має вищу формульну щільність, що робить більш послідовним використання дикції. Вони мають переносне значення, яке неможливо зрозуміти з окремих компонентів або буквального значення складових частин (с. 21).

Фразеологія у тесті Корану – це лінгвістична сила для опису та вираження ситуацій. Насамперед ФО виконують комунікативну функцію. ФО є невід’ємною частиною Корану і їх значення ми тлумачимо згідно контексту у якому вони вживаються і саме тому на нашу думку варто дослідити проблеми перекладу ФО.

Під час перекладу найбільші труднощі для перекладача створюють культурно-специфічні фразеологізми у тесті Корану, для перекладача важко зрозуміти значення. Саме такі ФО включають у себе алегоричні значення, які вимагають від перекладача розуміння контексту, а не дослівного перекладу.

Професор університету Суррея П. Ньюмак (1995) створив власну класифікацію культурно-специфічних предметів поділивши її на такі категорії: перша – екологія (флора, фауна та природні явища), друга – матеріальна культура (їжа, одяг, житло та транспорт), третя – соціально-культурна (робота та дозвілля), четверта – релігія, політика. На нашу думку саме ці категорії збивають з пантелику перекладача під час передачі інформації у двомовному дискурсі. Ми досліджуємо підрозділ четвертої категорії, а саме переклад ФО релігійної тематики (с. 27).

Доктор філологічних наук Абдул Раоф (2001) представляє свою думку, щодо перекладу ФО та аргументує її тим, що дискурс Корану має певну культурно-специфічну термінологію, яка здається для читачів цільової мови не звичної і тим більше не зрозумілою і саме по цій причині потрібно додавати пояснення (с. 36). Для прикладу візьмемо аят 24:39:

А вчинки тих, які не увірували, подібні до марева в пустелі, яке спраглому видається за воду. Коли він приходить туди, то не знаходить нічого. Але знаходить поряд Аллага, який відплатить йому сповна! Аллах – швидкий у відплаті!

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيَعَةٍ يَحْسَبُهُ
الظَّمَانُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ
عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ ۗ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

Згідно з С. Ізвані (2016), потрібно надати додаткову інформацію про слово (міраж), використане у цьому прикладі, що міраж - це дивне явище ілюзії. Це хитрість нашого бачення. Іншими словами це відкидає Світло, яке показує нам Істину, і обманює нас неправдою. Самотній мандрівник у пустелі, майже вмираючи від спраги, бачить оазис. Він йде в цьому напрямку, водить себе в оману, але продовжує йти, Нврешті решт взагалі нічого не знаходить. Він помирає у тривалій агонії (с. 56)

Автори статті “Відгуки читачів у перекладі Корану” М. Фаргал та М. Аль-Масрі (2000, С. 27-40) провели цікавий дослід серед носіїв англійської мови для цього референдуму надали вибрані сури та переклад надали із прогалинами. Мета цього дослідження з’ясувати, як впливає переклад на розуміння тексту та у кінцевому результаті закритого та відкритого опитування отримали результати, що прогалини у перекладі тексту Преосвященного Корану створюють не аби які труднощі для розуміння та інтерпретування послання Священного Письма. Дослідники стверджують, що “аяти Корану прекрасні, але написані дуже важким для розуміння змістом. Крім того, наявність термінів та образів, які характерні саме для арабсько-мусульманської культури ще більше підсилює цю проблему”. З лінгвістичної точки зору ми можемо це пояснити тим що ФО Корану можуть виглядати ідіосинкратичними з точки зору їх передбачуваного значення. Саме у арабська релігійна фразеологія культурно-специфічна тому що бракує еквівалентів у мові перекладу і перекладачі можуть не усвідомлювати конкретного значення такої ФО у тексті і це змушує їх звертатись до буквального перекладу. Ми вважаємо доцільно продемонструвати це на 8 та 9 аяті сури 101: У цих аятах Аллах описує, що станеться в Останній день, коли ті, які вчиняли злі вчинки будуть покарані у ямі пекельного вогню. Якщо з арабської мови ми перекладемо ці аяти буквально “мати буде на дні

пекельного вогню” у цьому контексті існує метафоричний сенс. Лінгвіст М. Аль-Разі (1995) стверджує, що слово мати у восьмому аяті використовується, як порівняння (с. 24). Англійський вчений у сфері ісламознавства М. Піктолл (1938) буквально перекладає термін “мати”.

Ймовірність, що він не правильно зрозумів значення а саме яма пекельного вогню. З огляду на переклад англійською мовою читачі можуть задатись питанням чому слід покарати матір грішника (с.16). Арабська релігійна фразеологія має специфічне значення і буквальний переклад ймовірно не передав би зміст повністю і міг би викликати плутанину і тому для перекладу ФО варто використовувати вільний переклад висвітлювати зміст, який прихований для аудиторії, додавати виноску із поясненням, а також користуватись описовою еквівалентністю. Абдул-Раоф (2005) виступає проти використання буквального перекладу, аргументуючи це тим що: “вільний переклад призводить до культурного втручання і тим самим спотворює значення тексту, який лежить в основі тексті мови джерела і у результаті погіршує якість перекладу та інтернаціональність вихідного тексту” (с. 98). Він застерігає від використання буквального перекладу для перекладу ФО, які містять специфічні, притаманні для арабської культури значення. Оскільки, цей підхід не може передати контекстуальні значення мови-джерела та призводить до передачі неінформативного або навіть у найгіршому випадку спотвореного повідомлення до читацької аудиторії. Найважча складова перекладу коранічних фразеологізмів – це підбір відповідного еквівалентна у мові перекладу, який може і не бути ФО. Його думки співпадають з нашими він у такому випадку він не відкидає та не заперечує використання вільного перекладу. Наведені нижче приклади ілюструють труднощі із якими зустрічається перекладач під час перекладу ФО. За основу візьмемо сурю 79:20:

Показав йому велике знамення (79:20)

فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ

У перекладі на українську мову “[Муса] показав йому велике знамення”. Що є прикладом ФО іменник + прикметник. У цій сурі розповідається, як Аллах наказує Мойсею піти до Фараона та показати “велике знамення” щоб переконати що Мойсей – пророк. З точки зору перекладу ведеться дискусія Ібн Катіра (1999), Аль-Табарі (1997) вважають, що ознаки цього були явними, коли Мойсей кинув посох на

землю, посох перетворився на змію, а його витягнутої руки струменіло світло. Однак М. Аль-Разі (1995) повідомляє про розбіжності значення двадцятого аяту, прихильники поділились на три табори. Одні вважають, що “велике знамення” стосується руки Мойсея, а інші стверджуються що це стосується посоху, а треті схиляються до думки що “знамення” включає у себе і руку і посох. Важливим фактом є те що лексичні одинці у специфічних для культури ФО Корану, як правило мають різні денотативні назви залежно від слів з якими вони вживаються. До прикладу у тексті Корану слово різниться у значеннях 3:199 “أَهْلَ الْكِتَابِ” тобто “люди Книги” це християни та євреї. У сурі 9:101 “أَهْلَ الْمَدِينَةِ” у значенні “люди Міста” це стосується тих хто із міста пророка Мухаммеда (с. 110).

Аналізуючи усе вищезазначене ми можемо стверджувати, що переклад ФО у тексті Корану – це відповідальне та не легке завдання. Найголовніше завдання перекладача під час перекладу – розпізнавати та диференціювати значення. Заслуговують уваги слова професора М. Л. Ларсона (1984) “людина, яка знає мову на високому рівні, зазвичай відразу знає зміст та сенс певної фрази чи речення”. На нашу думку найголовніше що відіграє роль під час перекладу арабської релігійної фразеології – кваліфікація та знання перекладача (с.120).

3.2 Способи перекладу релігійної фразеології

Коли ми говоримо про текст Священного Письма перш за все увагу привертає релігійна фразеологія, а саме передача змісту на українську мову. Вищезазначено що фразеологізми відображають культурні особливості народу і так як релігія займає поважне місце для нації, яка щоденно використовує їх та мало хто знає що їх основа походить саме із релігійних текстів. У цих фразеологізмах відображення віри, мудрості та цінностей.

Процедура перекладу – це мовні рішення, які використовуються за для вирішення проблеми перекладу, які залежать від його мети та стратегій, а саме: переклад сенсу, мовної транскодифікації, модифікації семіотичних та

комунікативних категорій. Посилаючись на Г. Газала (2008) він класифікує процедуру перекладу ФО релігійної тематики на такі важливі складові: культурний еквівалент, культурну відповідність, прийняття перекладу читачами, натуралізації та зального змісту (с.56).

На нашу думку стратегія пояснення – найголовніша стратегія під час перекладу релігійних ФО у міжкультурній комунікації. Перекладач повинен врахувати контекст під час пошуку значення у цільовій мові. Розпізнавання контексту дає змогу перекладачеві визначати та приймати різні стратегії перекладу, до прикладу які одиниці речення потребують пояснення, упущення або культурного еквіваленту і тим самим приймаючи правильні рішення.

До прикладу Рейс (2000) притримується думку що спочатку потрібно визначити функцію текстів (контактна, комунікативна, мисленнєва, естетична, організаційно-виховна і т.д.) і ці функції повинні враховуватись перекладачами у процесі виконання перекладу (с. 21).

Ми дотримуємось думки, що перекладач повинен дотримуватись інформативного рівня при перекладі Священного Письма за рахунок інших рівнів (тобто виразного або естетичного). Основна функція Корану – це інформативна (навчати та проповідувати). Під час перекладу також важливо не забувати про мовні особливості Корану оскільки вони несуть зміст та стилістичний ефект.

У тексті Корану використано унікальні ФО, що створюють не аби які труднощі для перекладу та перешкоду для відтворення змісту. І це надає Корану унікальності та неперевершеної краси та гри слів.

Завдяки унікальному стилю та структурі релігійних фразеологізмів та вище перелічених чинників переклад створює не аби які труднощі для перекладача. Переклад таких ФО несе за собою попередження та ризик втрати змісту та сенсу що є однією із найскладніших проблем. Найчастіше цю проблему розглядають, як частину більш глобальної проблеми під назвою проблема неперекладності ФО. Деякі словосполучення можна перекласти, але й багато словосполучень можуть бути класифіковані та розповсюдженні зовсім іншими способами на різних мовах світу.

Найважливішим етапом під час перекладу це оцінка ступені неперекладності ФО.

Основні загально прийнятті способи перекладу релігійної фразеології вважається літературний переклад.

Під час перекладу арабської релігійної фразеології на нашу думку варто посилатись на структурно-типологічні та функціонально-сміслові підходи. І це дозволяє нам виділити основні види ФО:

- повні еквіваленти;
- часткові еквіваленти;
- аналоги;
- без еквіваленті ФО (Закиров, 2020, с. 32).

Для перекладу безеквівалентних ФО потрібно використовувати калькування, описовий спосіб або комбінований переклад.

Повні еквіваленти – це ФО арабської і української мови, які співпадають семантично, лексично і стилістично. А саме мають точну та незалежну від контексту повноцінну відповідність у мовах що повністю збігаються за значенням та стилістичним спрямуванням. Але це явище не дуже притаманне для арабської та української мови.

Прикладом повних еквівалентів може слугувати:

<i>між двох вогнів</i>	بَيْنَ نَارَيْنِ
<i>діти Адама</i>	بَنُو آدَمَ
<i>сунути ніс у</i>	أَقْحَمَ أَنْفَهُ فِي
<i>кров холодне у жилах</i>	تَجَمَّدَ الدَّمُّ فِي عُرْوِقِهِ
<i>проливати кров</i>	يَسْفِكُ الدَّمَاءَ
<i>вдень і в ночі</i>	فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
<i>вдихнути життя у</i>	بَعَثَ الْحَيَاةَ فِي
<i>пустити туман у вічі</i>	دَرَّ الرَّمَادَ فِي الْعُيُونِ

Далі ми розглянемо ФО, які мають часткові еквіваленти. Частковим фразеологічним еквівалентом – називають зворот, який не повною мірою збігається із порівняльним зворотом в українській мові, тобто не в усіх значеннях. Найчастіше такі еквіваленти поділяють на три групи: ФО, які мають однакову стилістичну та семантичну ознаку, але відрізняються кількістю або порядком слів:

вирвати з корінням

أَقْتَلَعَ الشَّيْءَ مِنْ جُذُورِهِ

очей не стулити

لَمْ يَغْمُضْ لَهُ جَفْنٌ

ФО, які мають однакову стилістичну ознаку, лексичний склад та граматичну структуру, але відрізняються за семантичним забарвленням. Найчастіше для перекладу таких ФО використовується калькування, описовий метод, контекстуальний переклад або вибіркового переклад:

судний день

يَوْمُ الدِّينِ

заложити фундамент

وَضَعَ حَجَرَ الْأَسَاسِ

пожинати плоди

حَصَدَ مَا زَرَعَهُ

Фразеологічний аналог – це стійке словосполучення, яке за значенням адекватне в мові оригіналу, але образність у мові оригіналу та перекладу збігаються частково. Фразеологічними аналогами вважаються ФО арабської та української мови, які співпадають по семантиці та стилістиці, але відрізняються граматичною структурою, але при цьому вона може співпадати або ні. Аналоги передають унікальні поняття та образи, які зіставляють національну картину мов. Прикладом таких ФО можуть послугувати:

чорний кіт пробіг між ними

انْشَقَّتِ الْعَصَا بَيْنَهُمْ

душа в п'яти пішла (втекла, сховалась)

الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ

Далі, ми розглянемо без еквівалентні фразеологізми. Тобто без еквівалентні фразеологізми – це ФО, які не мають еквівалента у мові перекладу. Найчастіше це ті фразеологізми, що позначають реалії, які не існують у цільовій мові. Коли ж у мові перекладу немає ні еквівалента, ні аналога вихідної ФО часто використовується калькування що є способом її дослівної передачі або описовий переклад. Варто зазначити, що саме калькування може бути застосований лише у тому разі, якщо його результатом буде вираз, який легко сприймається і адекватно розуміється реципієнтом. Так звані фразеологічні кальки доволі часто використовуються перекладачами, вони дозволяють відтворити образність вихідної одиниці. Наступні приклади це продемонструють:

левина доля

نَصِيبُ الْأَسَدِ

пливти за течією
крокодилячі сльози
корабель пустелі

إِنجَرَفَ مَعَ النَّيَّارِ
 دُمُوعُ التَّمَّاسِيحِ
 سَفِينَةَ صَحْرَاءِ

Але важливим є факт якщо у мові перекладу не має ні аналогу, ні еквівалента, а дослівний переклад не зрозумілий читачеві та призводить до малозрозумілого буквалізму, перекладач змушений передавати значення подібної одиниці вихідної мови шляхом опису, але недоліком цього виду перекладу є неможливість збереження образу оригінального фразеологізму. Прикладом безеквівалентної релігійної фразеології може слугувати:

агонія
серця недоступні для віри
неприйняття віри
дуже близько

سَكْرَةُ الْمَوْتِ
 قُلُوبُنَا غُلْفٌ
 عَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ
 قَابَ قَوْسَيْنِ

Також найбільш поширеним способом перекладу ФО релігійної тематики є комбінований переклад цей вид перекладу поєднує калькування та описовий метод. Він необхідний для того щоб повністю передати значення ФО з однієї мови на іншу. Зазвичай під час використання комбінованого перекладу використовується описовий переклад який пояснює ФО:

люди Письма (іудеї та християни)
мати міст (Мекка)
останній із пророків (Мухаммед)

أَهْلُ الْكِتَابِ
 أُمُّ الْقَرَى
 خَاتَمُ النَّبِيِّينَ

Беручи за основу усі вищезазначені способи та особливості перекладу арабської релігійної фразеології ми можемо сформулювати основні правила перекладу:

- найголовніше це пошук відповідного еквіваленту ФО тому на жаль кількість таких в арабській та українській мові обмежена;
- якщо у цільовій мові відсутній аналог або еквівалент певної ФО переклад може перекласти фразеологізм за допомогою аналогічної ФО;
- калькування це не завжди вдалий вибір для перекладу ФО, краще використати стислий опис;

- використовувати переклад за допомогою часткових фразеологізмів (Nofal, 2012, с. 78).

Деякі семантичні комбінації які є в арабській мові не можуть відтворитись іншою мовою. Щоб це продемонструвати ми візьмемо співвіднесення:

ماء

Досі відкрите питання щодо перекладу арабської релігійної фразеології і який найкращий підхід до перекладу коранічної фразеології, але й це породжує низку дискусій та суперечки. На нашу думку не існує поняття вірний переклад. Усі переклади неминуче помилкові. Переклад – це не лише перенесення слів із однієї мови на іншу, це завдання яке націлене на розуміння цілого повідомлення. Нижче ми продемонструємо це на прикладах:

переклад М. М. Якубовича	переклад Я. Є. Полотюка	сура	ماء
Створена з рідини, що ллється	Створена з води, яка виливається	86:6	خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ
Хіба не встановити там непорушні й високі гори, хіба не дарувати вам для пиття прісну воду?	А ми ж сотворили на ній усе та напоїли вас питною водою	77:27	وَجَعَلْنَا فِيهَا رِوَاسِيَّ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا
І зіслали з хмар воду дощову	І ми спустились з дощових хмар щедрі зливи	78:14	وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا
Скажи: “А якщо ваша вода піде вглиб землі, то хто подарує джерельну воду?”	І одні з них звернулися до інших, вам каючись	67:30	قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَّعِينٍ

Цим прикладом ми демонструємо, що переклад арабської релігійної фразеології полягає в тому що переклад ФО залежить від того як словосполучення сприймається та розуміється. Переклад – це не створення аналогічного тексту, суть перекладу полягає у відтворенні точності сенсу та контексту. Переклад ФО – це формування семантично правильного значення в одній мові, яке може і не бути у іншій мові. І це вважається однією із найважчих проблем.

Посилаючись на слова Б. Хатім (1997), що “Навіть тривала співпраця команди експертів з арабської мови, теології, філософії та історії не зрозуміла б який зміст мають певні слова Священного Тексту”. Та підтвердженням його слів може слугувати

Але тлумачення їхнього не знає ніхто

(3:7)

وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ وَالرَّاسِخُونَ

На нашу думку задля кращого перекладу перекладачі повинні розуміти повинні розуміти основу формування словосполучень та як будуються аяти Корану за для влучної передачі глибокого прихованого змісту. Переклад ФО починається з етапу розуміння змісту повного речення, а не окремо вирваних із аяту слів. Варто приділити увагу наступним прикладам із словом شجرة:

дерево вічності

شَجَرَةَ الْخُلْدِ

благословенне дерево

شَجَرَةَ مُبَارَكَةٍ

пекельне дерево

شَجَرَةَ الرَّقُومِ

добре дерево

شَجَرَةَ طَيِّبَةٍ

погане дерево

شَجَرَةَ حَيْبِئَةٍ

прокляте дерево

الشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ

зелене дерево

الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ

переклад

М. М. Якубовича

Але почав нашіптувати йому шайтан, говорячи: “О Адаме!

сура

20:120

شجرة

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى

Чи не показати тобі дерево
вечності й неминущої влади?”

Горить вона від
благословенного оливкового
дерева, ні східного, ні західного;

Якби всі дерева землі
перетворились на тростини для
письма, а до моря додали б іще
сім морів, то й тоді не
вичерпалися би слова Аллаха

Це частування краще чи дерево
закум?

Невже ти не бачиш, як Аллах
наводить притчі? Добре слово
схоже на добре дерево, корінь
якого міцно, а гілки сягають
неба

А погане слово подібне до
поганого дерева, вирваного з
землі – воно не має основи!

Старшина його народу сказала:
“Ми бачимо, що ти насправді
опинився в омані!”

Той, Хто дав вам вогонь із
зеленого дерева, від якого ви
розпалюєте вогнище!

Ми зросили над ним рослину -
гарбуз

كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ
لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ

24:35

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ
مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ

31:27

أَذَلِكِ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّاقِمِ

37:62

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ
طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ

14:24

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ
الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ

14:26

وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ
وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ

7:60

الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ
مِنْهُ تُوقَدُونَ

36:80

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ – لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى
يَوْمٍ يُبْعَثُونَ – فَتَبَدَّنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ وَأَنْبَتْنَا
عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَّفْطِينِ

37:146

З цих прикладів ми можемо проаналізувати, що коранічна фразеологія відображає багатство арабської мови, а також принципи ісламу. Серед вище наведених ФО є такі зміст яких нам зрозумілий “شَجَرَةَ الْخُلْدِ” або “شَجَرَةَ مُبَارَكَةٍ” ми можемо літературно перекласти дерево життя або скористатись буквально перекладом та перекласти як дерево вічності, у Біблії йдеться що це дерево пізнання добра і зла. Аналогічним прикладом може слугувати “الشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ” у значенні прокляте дерево. “شَجَرَةَ طَيِّبَةٍ” у перекладі хороше дерево мається на увазі дерево, яке приносить корисні плоди, а точніше свідчення про те, що немає Бога крім Аллаха і також дерево несе в собі всі зовнішні і внутрішні праведні вчинки. “شَجَرَةَ خَبِيثَةٍ” якщо використовувати буквально переклад ФО набуває значення поганого дерева, те що вирване із землі.

Семантичний аналіз перекладу релігійної фразеології

Семантичний аналіз вибраних ФО вибрані із робіт видатних вчених І. Ібн Хасіра (1997), Аль-Картубі (2006), Аль-Табарі (1997) та Аль-Разі (1995), а також праці сучасних ісламських теологів А. Аль-Дамагані (1983) та А. Ібн Аль-Джаузі (1987), а також для проведення семантичного аналізу ми використовували упорядкований словник М. Абдель-Хамімом і Бадві (2008) та Ібн Манзуром (1955).

переклад

М. М. Якубовича

Ми неодмінно дамо тобі Воістину, ми зішлемо вагоме слово

переклад

Я. Є. Полотнюка

тобі вагоме слово.

сура 73:5

إِنَّا سَأَلْتَنِي عَلَيْكَ قَوْلًا تَقِيلاً

Два перекладачі дають для слова “تَقِيلٌ” значення вагомий. Основне значення цього слова важкий. Якщо ми почитаємо пояснення І. Ібн Катіра (1997, С. 370-73) та А. Аль-Табарі (1997, с. 439), що саме мається на увазі під “вагомим словом” ісламознавці пояснюють це правила та обов’язки Корану, а саме виконання намазів та чинити опір не чистому який не дає прокинутись. Тобто “вагоме слово” – це священні зобов’язання віруючих мусульман перед Священним Письмом. До прикладу М. Аль-Разі (1995) дає десять пояснень чому Коран вважається “важким” та - “вагомим”:

1. Коран - “важкий” тому що це великий дискурс;

2. Коран - “вагомий” тому що містить лише важливі деталі та походить від Алаха і тому вважається цінним, непохитним;
3. Він включає у себе священні приписи та заборони;
4. Посилаючись на слова Аль-Хасана, що Коран буде важити на вазі в Судний день і це буде вказувати на його цінність і є важливий той факт, що тох хто дотримується приписів отримує великі духовні винагороди;
5. Пророк Мухаммад почувався “важким” коли отримував божественні одкровення;
6. Священне Письмо покладає “важкий” тягар на невірних;
7. Коран “важкий” важкий тому що існуватиме вічно і ніколи не зникне;
8. Ніхто і ніколи не зрозуміє усього змісту та його цінність;
9. Текст включає у себе “Аль-насік”, “Аль-мансукх”, а також “Аль-мукхам” та “Аль-муташабїк” і різницю у цьому зрозуміють лише шановані ісламські вчені (С. 103-6).

З точки зору перекладу цього аяту ми можемо впевнено сказати, що внутрішні синтаксичні, семантичні та прагматичні відмінності у в мовах призводять до випадків нееквівалентності та неперекладності між мовами. Тому ми скасовуємо ці обмеження та на нашу думку перекладач повинен звільнитись від цих “кайданів”, щоб досягнути інформативного та інформаційного перекладу, дотримуючись мовних та культурних норм цільової мови. У цьому випадку стратегія вільного перекладу є найбільш інформативною та зможе донести до реципієнта значення та найкраще відображає зміст повідомлення, яке націлене на читача. Обидва перекладачі переклали “قَوْلًا ثَقِيلًا”, у значенні “вагоме слово”.

Наступним влучним прикладом слугуватиме сура 2:43

переклад М. М. Якубовича

сура 2:43

*Зрушуйте молитву, давайте зякят та
схиляйте коліна разом із тими, хто вже
робить це!*

أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّكَّاعِينَ

Семантичний аналіз

Зякят один із стовпів ісламу – це податок на майно та доходи мусульман, що є обов’язковим за шаріатом. Зякят є обов’язком для мусульманина та вважається, що

це шлях для морального та духовного очищення людини. Перше визначення слова “الزَّكَاةُ” чистота та милостиня.

З точки зору перекладу М. М. Якубовича (2015) для своєї власної версії перекладу сорок третього аяту використав прийом дослівного перекладу “давайте зякят”,. Дуже добре, що перекладач зазначив у своєму перекладі саме “зякят”, а не просто благодійні пожертви і саме це спрощує розуміння тексту для читача. Але з іншого боку “зякят” – це культурно специфічне поняття зрозуміють лише мусульмани, арабісти та ісламознаці. Читачі, які не розмовляють арабською мовою та не знайомі з ісламом їм буде важко зрозуміти значення цього слово без додаткових пояснень може здатись неоднозначним для цільових читачів.

переклад	переклад	сура 56:10
М. М. Якубовича	Я. Є. Полотнюка	
<i>А ті що переду – будуть попереду</i>	<i>А ті що стояли по попереду, стоять попереду</i>	وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ

Це словосполучення складається з повторення, зазвичай повторення використовується для підтримання рифми. Згідно із британським центром дослідження мови цей вираз має на увазі тих, хто випереджає усіх у здійсненні праведних вчинків “سَابِقٌ” у формі однини означає той, хто лідирує або випереджає інших у перегонах. Буквальний переклад для десятого аяту є не природним та оманливим. Перекладачам варто зберегти функцію та ефект дискурсу Корану, щоб передати значення ті хто є першими у вірі та у праведних вчинках. Важливо додати пояснення до такого перекладу та використати стратегію перефразування вільного перекладу щоб чітко передати повідомлення у цільовій мові.

Згідно з дослідженням С. Бартші (2014) “Усне вивчення Корану”, Коран насичений фразеологізмами, які потрібно розуміти. До прикладу багато фразеологізмів поєднано із дієсловом “قول”:

ФО

сура

<i>Тих, які увірували, Аллах утверджує словом твердим</i>	يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ	14:27
<i>Не говори їм: “Фе!”, не гримай на них і говори їм тільки гарні слова</i>	فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا	17:23
<i>Говоріть із ними лагідно</i>	فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا	20:44
<i>Ми неодмінно дамо тобі вагоме слово</i>	إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا	73:5
<i>Що це – слово розрізняюче</i>	إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ	86:13

Ці ФО часто вживаються в однаковій ритмічній формі, яка тісно переплітається із стилем Священного Письма. Римована проза та ФО створюють заворожуючи ефект, який вважається неповторним у будь-якому іншому літературному творі. Крім того арабська релігійна фразеологія вжилася у повсякденному мовленні. Варті уваги і наступні ФО:

ФО		сура
<i>Можливо, те, що вам ненависне – благо для вас</i>	وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ	2:216
<i>Просить, і той, у кого просять!</i>	ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ	22:73
<i>подібні до попелу, розвіяного в буремний день вітром.</i>	أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ	14:18
<i>деякі здогадки є гріхом</i>	إِنَّ بَعْضَ الطَّنِّ إِثْمٌ	49:12
<i>Така сама піна з’являється й на тому, що плавлять у вогні, виробляючи прикраси або якесь начиння (мається на увазі, що неправда подібна до піни, яка зникне, а</i>	فَأَمَّا الرِّبْدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمُكُّ فِي الْأَرْضِ	13:17

*істина подібна до води й
металу)*

Тримайтесь разом біля Аллаха і не розділяйтесь **وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا** 3:103

Вище вказані ФО мають переносне значення, яке ми не можемо зрозуміти із буквального значення або окремих слів. Саме це надає тексту неперекладність змісту. Фразаологія у Корані – це мовна сила яка надихає на роздуми, щоб влучно виразити або описати певну ситуацію. А також ФО є невід’ємною частиною Священного Письма і повинні тлумачитись лише у певному контексті, а не окремо від нього.

ФО

сура

*він знає і зрадницький
погляд, і те, що приховує в
серцях!* **يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ** 40:19

*Невже хтось із вас хоче
їсти м'ясо свого покійного
брата (аналог в укр. мові
“перемивати кістки”* **أَيُّحْتُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا** 49:12

голова виблискує сивиною **وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا** 19:4

Для багатьох ФО характерне використання у емоційних ситуаціях саме вони збагатили сучасну арабську мову:

ФО

сура

*доки не пройде верблюд
крізь вушко голки (аналог в
укр. мові “як рак свисне”* **حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ** 7:40

унікайте брехливих слів **وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ** 22:30

*І не відвертайте із
погордою людей* **وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ** 31:18

Релігійні фразеологізми, які виражають гаму емоцій та викликають почуття:

ФО

сура

<i>Стільки ж закинутих колодязів і високих замків</i>	وَبِنْرِ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرِ مَشِيدٍ	22:45
<i>Кожна душа спробує смерті</i>	كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ	3:185
<i>скинутих на землю – наче гнилі пальми</i>	صَرَغَى كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ	69:7
<i>і перекинуті селища – усі були грішниками (аналог на укр. мові Содом і Гомора)</i>	وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ	69:9

Компоненти ФО Корану використовуються творчим і дуже витонченим способом, а значення яке вони несуть цілком може бути не зрозумілим для цільової мови і саме це продемонструють нижче наведені приклади:

ФО		сура
<i>Схили перед ними крило смирнення з милосердя свого й говори: “Господи мій! Змилуйся над ними, бо вони ростили мене малого”</i>	وَإخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيراً	17:24
<i>Якщо ти відвертаєшся від усіх цих, шукаючи милості Господа свого – на яку сподіваєшся, то говори з ними ласкаво</i>	وَأَمَّا تُعْرَضْنَ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوراً	17:28
<i>Не будь скутий, наче твоя рука прикута до шиї, та не витрачай надміру, щоб</i>	وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوماً مَّحْسُوراً	17:29

*не лишився ти осуджений
та збіднілий*

У результаті ми розглянули найголовніші способи перекладу релігійної фразеології та можемо впевнено сказати, що переклад ФО це не легка справа, яка вимагає обізнаності в релігійних текстах, а також кваліфікації.

Висновки до Розділу 3

У цьому розділі ми дійшли висновків, що ФО у тексті Корану створюють значні труднощі для перекладачів, які намагаються перекласти зміст зі своєї точки зору на цільову мову використовуючи буквальний або дослівний переклад, що негативно впливає на передачу інформації. Для перекладу ФО доцільним на нашу думку є вільний переклад, який надає перекладачу право інтерпретувати значення вихідного тексту та передавати його за допомогою різних граматичних структур. Такий підхід дозволить перекладачеві використовувати різні прийоми для з'ясування значення цільової аудиторії. Перекладач повинен використовувати техніку, яка найточніше передають зміст.

ВИСНОВКИ

У теоретичному частині кваліфікаційної роботи магістра ми розглянули фразеологію, як лінгвістичну дисципліну: дослідили фразеологію, як об'єкт вивчення, з'ясували поняття фразеологічної одиниці у сучасному мовознавстві, провели паралель між фразеологічною одиницею та словом, розглянули місце фразеології у арабському мовознавстві. Більшість праць по фразеології базується на поглядах В. В. Виноградова, Ш. Баллі, В. Д. Ушакова саме він зробив значний вплив у розвиток саме фразеології Корану. Також не залишили без уваги типологію фразеологізмів та їх структурно-граматичні особливості. Вперше дослідили арабську релігійну фразеологію на просторах української мови та класифікували релігійну фразеологію. Арабська релігійна фразеологія посідає визначне місце у сучасній арабській мові. З плином часу ФО Корану вжилися у всі сфери життя мусульман та вживається щоденно у різних ситуаціях.

У практичній частині нашої роботи ми дослідили головні проблеми перекладу ФО із арабської на українську мову та з'ясували способи перекладу фразеології. Об'єктом дослідження було обрано арабську релігійну фразеологію, яка була дібрана методом суцільної вибірки із арабсько-російських фразеологічних словників А. М. Фавзи, В. Т. Шклярова, Дж. Аби Джабера, А. В. Капшука.

Ми дали визначення поняттю фразеологізм, що це цілісна, стійка експресивна мовна одиниця.

Головним результатом нашого дослідження є власна класифікація арабської релігійної фразеології та дослідження ФО із компонентом "Бог".

Ми класифікували ФО за лексико-граматичними моделями, серед досліджуваних ФО які увійшли до нашої класифікації це найуживаніші та найпопулярніші граматичні конструкції. У результаті дослідження ми дійшли до висновку, що на окрему групу релігійної фразеології заслуговують фразеологізми із компонентом "Бог" саме її ми приділили окремий пункт у 2-му Розділі нашої роботи.

Зважаючи на отримані результати, ми відзначаємо, що переклад фразеології релігійних текстів це цікава та актуальна тема, але вона потребує ще більш детального дослідження на просторах українського мовознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авалиани, Ю. Ю. (1972). *Характеристика основных семантических разрядов устной разговорной фразеологии*. Новгород.
2. Алефіренко М. Ф. (1987) *Теоретичні питання фразеології*. Х.: Вища шк.
3. Амосова Н. Н. (1963) *Основы английской фразеологии* Л.: Ленинград. ун-та
4. Архангельский В. Л. (1964) *Устойчивые фразы в современном русском языке*. Ростов н/Д: Ростовский университет.
5. Архангельский В. Л. (1964) *Устойчивые фразы в современном русском языке*. Ростов н/Д: Ростовский университет.
6. Архангельский В. Л. (1964) *Устойчивые фразы в современном русском языке // Основы теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии*. Ростов н/Д.: Ростовский университет.
7. Архангельский В. Л. (1968) *Методы фразеологического исследования в отечественном языкознании. Вопросы лексики и фразеологии в современном русском языке*. Ростов н/Д: Ростовский университет.
8. Ахманова О. О. (2004) *Очерки по общей и-русской лексикологии*. Изд. второе. М.: Печатный Двор.
9. Бабкин А. М. (1964) *Фразеология и лексикография (задачи русского фразеологического словаря). Проблемы фразеологии*. М.: Наука.
10. Бабкин. А. М. (1970) *Русская фразеология. Ее развитие и источники*. Л.: Наука.
11. Балли Ш. (1961) *Французская стилистика*: пер. с фр. М.: Изд-во иностр. Лит.
12. Балли Ш. (2001) *Общая лингвистика и вопросы французского языка*. М.: Изд-во иностр. лит.
13. Булаховский Л. А. (1953) *Введение в языкознание*, М.: Гос. Учеб. Пед. узд-во.
14. Виноградов В. В. (1977) *Об основных типах ФЕ в русском языке. Избр. Труды. Лексикология и лексикография*. М.: Наука.
15. Виноградов В. В. (1977) *Об основных типах ФЕ в русском языке // Избр. Труды. Лексикология и лексикография*. М.: Наука.

16. Виноградов В. В. (1977) *Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. Избранные труды. Лексикология и лексикография*. М.: Наука.
17. Жуков В. П. (1986) *Русская фразеология. Учеб. пособие*. М.: Высш. шк.
18. Закиров Р. Р. (2020) *Способы передачи фразеологии Корана в переводах на русский*. К.: “МедДок”.
19. Кунин А. В. (1970) *Английская фразеология (теоретический курс)*. М.: Высшая школа.
20. Кунин А. В. (1972) *Фразеология современного английского языка*. М.: Высшая школа.
21. Кунин А. В. (1986) *Курс фразеологии современного английского языка*. М.: Высшая школа.
22. Ларін Б.О. (1959) Про народну фразеологію. *Українська мова в школі*. К.:
23. Молотков А. И. (1968) *Фразеологический словарь русского языка* М.: Советская энциклопедия
24. Покровська І. Л. (2007) Національна специфіка семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом: дис. канд. філол. наук: 10.02.13. Київ.
25. Поливанов Е. Д. (1958) *Введение в языкознание для востоковедных вузов*. Л.: Ленинградский Восточный Институт.
26. Попов Р. Н. (1967) *Фразеологические единицы современного русского литературного языка с историзмами и лексическими архаизмами* В.: Сев.-зап. кн. изд-во
27. Потебня А.А. (1989) *Слово и миф*. М.: Правда.
28. Рибалкін В. С. (1988). Ідеологічні та лексикограматичні рифи у перекладах Святого Письма. К.: Східний Світ.
29. Ройзенсон Л. И. (1965) *Внутренняя форма слова и внутренняя форма фразеологизма*. Т.: Наука УзССР.
30. Савченко Л. В. (2013) *Феномени етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти*: монографія. С.: Доля.

31. Скин А. М. (1964) *Лексикографическая разработка русской-фразеологии*. М.: Наука.
32. Смирницкий А. И. (1956) *Лексикология английского языка*. М.: Изд-во иностр. лит.
33. Тагиев М. Т. (1966) *Опыт исследования фразеологических единиц по окружению*. Б.: Маариф.
34. Телия В. Н. (1996) *Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. М.: школа “Языки русской культуры”.
35. Ушаков В. Д. (1996) *Фразеология Корана* М.: Наука.
36. Федоров И. Я. (2001) *Фразеологический словарь литературного языка*. М.: Астрель
37. Франко, І. Я. (1901–1910). *Галицько-руські народні приповідки*. Л.: Наукове товариство ім. Тараса Шевченка.
38. Чернышева И. И. (1970) *Фразеология современного немецкого языка*. М.: Высшая школа.
39. Шанский Н. М. (1963) *Фразеология современного русского языка*. М.: Высшая школа.
40. Шанский Н. М. (1972) *Лексикология современного русского языка*. М.: Высшая школа.
41. Шанский Н. М. (1996) *Фразеология современного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. “Русский язык и литература” 4-е., изд., испр. и доп.* СПб.: Специальная Литература.
42. Шанський Н. М. (1957) *Лексика и фразеология современного русского языка*. М.: Гос. Уч. Пед. Из-во Мин. Прос. РСФСР.
43. Шкурятяна Н. Г., Шевчук С. В. (2000) *Сучасна українська літературна мова.: навч. Посібник*. К.: Літера.
44. Якубович М. М. (2015) *Преславний Коран Переклад смислів українською мовою*. М.: Центр Короля Фагда з друку Преславного Сувою.
45. Abdelwali, M. (2007). ‘The loss in the translation of the Quran’. Translation Journal.
46. Andrew G. Bannister (2014), *An Oral-Formulaic Study*. Lexington Books

47. Badawi, E. and Abdel-Haleem, M (2008). *Arabic-English Dictionary of Quranic Usage*. Leiden: Brill.
48. Bally Ch. (1951) *Traité de stylistique française* Genève: Georg & cie.
49. Bannister A. G. (2014) *Oral-Formulaic Study of the Qur'an*. Lexington Books/Fortress Academic.
50. Bartsch, S. (2004). *Structural and Functional Properties of Collocations in English: A corpus Study of Lexical and Pragmatic Constraints on Lexical Co-occurrence*. Tübingen: Narr
51. Bassnett, S. (2014). *Translation Studies*. London: Routledge.
52. Brashi A. S. (2005). *Arabic collocations implications for translations*. URL: <http://handle.uws.edu.au:8081/1959.7/20062>
53. Dwiek, B. and Abu Shakra, M. (2011). 'Problems in translating collocations in religious texts from Arabic into English'. *The Linguistic Journal*, 5 (1), 5-41
54. Emery, P. (1991). 'Collocations in Modern Standard Arabic'. *Journal of Arabic Linguistics*, 23 (1), 56-65.
55. Farghal M., Al-Masri M. (2000) Reader responses in quranic translation. *Perspectives*. URL: <https://doi.org/10.1080/0907676x.2000.9961370>
56. Galal M. M. (2007) Lost in Collocation: When Arabic Collocation Dictionaries Lack Collocations. *English Language and Literature Studies*. 2015. Vol. 5, no. 2. URL: <https://doi.org/10.5539/ells.v5n2p18>.
57. Hasan Nofal K. (2021) Collocations in English and Arabic: A Comparative Study. *English Language and Literature Studies*. Vol. 2, no. 3. URL: <https://doi.org/10.5539/ells.v2n3p75>
58. Ibn Kathir, I. (1997). *Tafsīr Al-Quran Al-Azīm*. Beirut. Dar Ahia Al-Turat Al-Arabi.
59. Ibn Manzur, M. (1955). *Dictionary of Lisān Al-Arab* (vol.2). Beirut: Dar Sader and Dar Beirut.
60. Izwaini S. (2016) The translation of Arabic lexical collocations. *Translation and Interpreting Studies*. Vol. 11, no. 2. P. 306–328. URL: <https://doi.org/10.1075/tis.11.2.09izw>

61. Khan M. M. (1995) *The Translation of the Meanings of Summarized Sahih Al-Bukhari: Arabic-English*. Kazi Pubns Inc.
62. Larson, M. (1984). *Meaning-Based Translation*. California: University Press of America.
63. Newmark, P. (1995). *A Textbook of Translation*. London: Phoenix ELT.
64. Nida, E. (1964). *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*
65. Nofal, K. (2012). 'Collocations in English and Arabic: A comparative study'. *Journal of English Language and Literature Studies*, (2)3, 75-93.
66. Pickthall M. W. (1938) *The meaning of the glorious Quran: Text and explanatory translation*. Hyderabad-Deccan, India: Government Central Press.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОГО ХАРАКТЕРУ

1. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>
2. <https://dictionary.cambridge.org>
3. <https://www.altafsir.com/IndexArabic.asp>
4. https://quran.ksu.edu.sa/index.php#aya=1_1&m=hafs&qaree=husary&trans=ar_mu

PE3IOME

العبارات الصياغة الدينية العربية: الجوانب التركيبية والترجمة

ترجع أهمية الدراسة إلى اتجاه البحث اللغوي الحديث حول هذا الموضوع. لم يتم دراسة مسألة العبارات الدينية العربية بشكل كامل في نطاق الدراسات العربية الأوكرانية. لطالما أثرت خصوصية الوحدات اللغوية القرآنية اللغوية وستثير اهتمام العلماء. اليوم تعمل أوكرانيا والشرق الأوسط على تطوير العلاقات الدولية بشكل مثمر ولهذا السبب تعد دراسة هذا الموضوع جانباً مهماً من البحث من أجل ازدهار التفاهم المتبادل والتعاون المثمر بين البلدان.

بالإضافة إلى ذلك، لم يتم علم اللغة العربي بعد بتحليل وتنظيم كامل للعبارات الدينية.

الهدف من عملنا هو دراسة العبارات الدينية العربية من الناحية الهيكلية والترجمة.

يتطلب تحقيق هذا الهدف حل المهام التالية: النظر في الجوانب النظرية لدراسة العبارات كعلم. قم بإنشاء التصنيف

الخاص بك للعبارات الدينية العربية. التحقيق في السمات الهيكلية الدلالية والوظيفية للعبارات الدينية. تحقق من جوانب الترجمة.

تتكون رسالة الماجستير من قائمة الاختصارات، ومقدمة، وثلاثة أقسام، واستنتاجات لها، وخاتمة عامة، وقائمة بالمصادر المستخدمة.

اعتبرنا العبارات تخصصاً لغوياً: درسنا العبارات كموضوع للدراسة وأوضحنا مفهوم الوحدة اللغوية في علم اللغة الحديث وقمنا بالتوازي بين الوحدة اللغوية والكلمة واعتبرنا مكاناً للعبارات في اللغويات العربية في الجزء النظري من رسالة الماجستير.

استكشفنا المشاكل الرئيسية لترجمة العبارات الدينية من العربية إلى الأوكرانية واكتشفنا طرقاً لترجمة العبارات في الجزء العملي من رسالتنا.

النتيجة الرئيسية لبحثنا هي تصنيفنا للعبارات الدينية العربية ودراسة العبارات مع مكون الله.

لقد قمنا بتصنيف الوحدات اللغوية وفقاً للنماذج المعجمية والنحوية ومن بين الوحدات اللغوية المدروسة والمضمنة في تصنيفنا التراكيب النحوية الأكثر استخداماً والأكثر شيوعاً. نتيجة للبحث توصلنا إلى استنتاج مفاده أن مجموعة منفصلة من العبارات الدينية تستحق العبارات مع المكون لله والذي قدمناه بنداً منفصلاً في الفصل الثاني من عملنا.